

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 9 (541)

Jaunieji Vilniaus universiteto tyrėjai kuria antrąją lietuvišką kosminę palydovą

Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakultete susitikome su komanda, sukūrusios pirmąjį ir dabar kuriančios antrąjį kosminį palydovą, nariais – Vyteniu Buzu, Linu Sargaučiu ir Laurynu Mačiuliu. Į „Mokslo Lietuvos“ klausimus atsakė kosminės misijos vadovas Vytenis Buzas. Kai kuriuos atsakymus papildė jo kolega Laurynas Mačiulis.

Lietuvos kosminių misijų vadovas Vytenis Buzas

VU kosminių tyrimų programos narys Laurynas Mačiulis

VU kosminių tyrimų programos narys Linas Sargautis

Lietuviškų kosminių palydovų kūrėjai prie savo darbotvietės – Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto.
J. Jasačiū nuotraukos

Mieli kolegos,

Su įvairiais matavimais susiduriame savo kasdienybėje; daugelyje mokslų sričių matavimų tikslumas ir patikimumas itin svarbūs. Fizinių ir technologijos mokslų centro Metrologijos skyriaus Laiko ir dažnio etalono laboratorijos kolektyvas, vykdamas programos „Eureka“ projektą „Teisinio laiko skleidimo sistema“, sveikina Jus su Pasauline metrologijos diena - Gegužės 20-ąją.

Iš kairės: laboratorijos vadovas dr. Rimantas Miškinis ir darbuotojai – Bogdan Malyško, Emilis Urba, Eglė Baniulienė, Domas Jokubauskis ir Dmitrij Smirnov

Kaip susiformavo Jūsų komanda, susidomėjusi dalyvavimu kosminių tyrimų programose?

Komandos istorija prasidėjo maždaug prieš penkerius metus, kai mudu su kolega Laurynu Mačiuliu tuo metu baigėme bakaluro studijas VGTU Antano Gustaičio aviacijos institute. Ką tik buvome grįžę po studijų Vokietijoje pagal „Erasmus“ programą ir jautėmės gero požiūrio įkvėpti, pasisėmę vokiškos inžinerinės disciplinos. Kaip tik tuo metu, apie 2008–2009 metus, Lietuvoje prasidėjo pirmosios kalbos apie kosminius palydovus. Tuo metu estai jus jau konstravo ir buvo gana toli pažengę, latviai taip pat buvo kai ką sukonstravę, o mes net nebuvo pradėję. Tokio fakto „stumiami“ ir susimąstėme apie kosminį palydovą. Turbūt tada ir pradėjo formuotis komandos užuomazgos. Aišku, dirbome labai mėgėjiškai, svajokliškai, dairėmės ir mokėmės. Išgirdome apie tarptautinį „Qube 50“ projektą, skirtą termosferos tyrimams, kuriame dalyvaujame ir dabar. Pradėję rengti palydovo koncepciją, pasirinkome „Qube-Sat“ standartą, pagal kurį palydovą sudaro dešimties centimetrų dydžio kubeliai – vienetai (angl. *units*). Dabar kuriamą naująjį palydovą sudarys trys sujungti kubeliai. Pirmasis mūsų sukurtas palydovas „Lituanica SAT-1“ turėjo tik vieną kubelį, t. y. buvo vieno kubinio decimetro dydžio.

■ Nukelta į 2 p.

Palanga. Kopose pražydusi obelis.
Janinos Valančiūtės nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Lietuva – tarptautinės kosmoso tyrimų programos dalyvė ● 1-2, 8 p.

Sveikina Pasaulinės metrologų dienos proga ● 1 p.

Įstatymai – pilietinės gyvenamosios bruožas ar „stulpas, kurį galima apeiti“? ● 3 p.

Vilniaus universiteto fizikų pripažinimas ● 3 p.

Išradimo istorija: kaip ištaisyti masinės melioracijos klaidas ● 4 p.

Antanės Kučinskaitės darbai – ateities kartoms ● 5, 8 p.

Neįprastų leidinių paroda Vilniaus universiteto bibliotekoje ● 6, 9 p.

Apie ką rašė Kražių kolegijos studentai XVII a. pabaigoje ● 7 p.

Vilniaus universiteto pirmojo rektoriaus Petro Skargos pamokslai praverstų ir šiandien ● 7 p.

Kultūros draugijų veiklos apžvalga ir tolesnių tyrimų perspektyvos ● 10 p.

Inžinieriaus Vytauto Šliūpo dovana universitetui – tėvo archyvas ● 11-12 p.

Jaunieji Vilniaus universiteto tyrėjai kuria antrąjį lietuvišką kosminį palydovą

■ Atkelta iš 1 p.

Didelis proveržis ar net lūžis įvyko 2011 metais, kai į kosmoso tyrimams skirtą konferenciją atvyko delegacija iš JAV, Kalifornijos, NASA tyrimų centro. Joje buvo ir tuometinis NASA Ames tyrimo centro (*Ames Research Center*) direktorius, astrofizikas, generolas Pytas Vordenas (*Pete Worden*), technikos direktorius Deivis Korsmajeris (*Dave Kormsmer*) ir tarptautinių ryšių koordinatorius Teris Pagaduanas (*Terry Pagaduan*), su kuriais turėjome galimybę labai maloniai pabendrauti. Konferencija truko tris dienas. P. Vordenas paklausė, kuo mes čia, Lietuvoje, užsiimame. Papasakojau jam apie mažuosius varikliukus, o Laurynas tuo metu domėjosi terminės apsaugos sistemomis, kuriomis, beje, Ames tyrimų centras itin domisi. Centro direktorius paprašė jam atsiųsti išsamesnę informaciją. Nusiunčiau jam tuoj pat kelias nuorodas į „YouTube“ kanalą, kuriose buvo nufilmuoti mūsų mažojo varikliuko bandymai, ir kelias brošiūras. Mūsų idėjos ir darbai jam patiko. Jau kitą dieną jis labai paprastai pasakė, kad viskas puiku ir gražu, ir pakvietė atvažiuoti vasarą į San Franciską. Mums reikėjo pasirūpinti bilietais, o jie pažadėjo apgyvendinti mus Ames centre.

Taip mudu su Laurynu 2012 metais gavome nuostabią dovaną – trijų mėnesių stažuotę garsiajame NASA centre. Susidraugavome su amerikiečiais, kurie davė mums daug labai gerų patarimų ir sugriovė mitus apie tą „antgamtiskąją“ NASA. Viskas ten yra žmogiška, paprasta ir turbūt daug nuoširdžiau, nei pas mus kai kuriais klausimais. Labai gerai išnaudojome stažuotės laiką. Amerikiečiai mums pasiūlė kompaniją, per kurią būtų galima paleisti palydovą. Taip mes priartėjome prie idėjos sukurti „Lituanica SAT-1“. Centro atstovams labai patiko, kad tai bus pirmasis lietuviškas palydovas. Tuo metu buvo kalbama tik apie vieną palydovą, tik vėliau atsirado antrasis (sukurtas KTU – J. J.). Amerikiečiai mus labai palaikė ir skatino, matydami ilgalaikio tarptautinio bendradarbiavimo perspektyvą ir mūsų užsidegimą bei ryžtą. Jie yra (gerąja prasme) oportunistai, kuriems pirmiausia svarbi idėja, o tik vėliau vadinamieji pragmatiniai dalykai. Pinigai yra tarsi formalumas. Pirmiausia svarbu veržlumas, vadinamasis „draivas“ (angl. *drive*). Jeigu yra gera idėja, kaip jie sakė, važiuojame pirmyn, o pinigų, jeigu reikės, rasime.

Taigi idėjos vedini mes ir pradėjome kurti „Lituanica SAT-1“. Turėjau keletą draugų, dirbusių didžiuosiuose žinių „portaluose“. Pamatę, kad dviejų studentų stažuotė Ames centre gali būti įdomi tema žiniasklaidai, jie parašė apie mus ir taip paskleidė žinią, kad kviečiame žmones, norinčius prie mūsų prisijungti, kadangi įdomių darbų tikrai buvo labai daug. Kvietėme elektronikos, informacinių technologijų, mechanikos inžinerijos specialistus, fizikus ir matematikus – visiems buvo pakankamai erdvės pasireikšti. Dar 2012 metų vasarą, mums dar būnant Ames centre, Lietuvoje jau ėmė burtis komandos branduolys, o mes tiesiog išnaudojome visas informacines technologijas, bendraudami tiek „Skype“, tiek „Google“ ar naudodami kitus IT įrankius.

Grįžę rudenį į Lietuvą, su šiais sava-

noriais susipažinome. Laikui bėgant mus priglaudė Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakultetas. Prodekanas dr. Linas Bukauskas buvo tas žmogus, kuris mums padėjo integruotis į VU bendruomenę. Tuo metu mes jau tapome ne tik kosminį „hobby“ turinčiais žmonėmis, bet ir universiteto darbuotojais, įgijome galimybę imtis sudėtingų kosminio palydovo kūrimo darbų. Taip susiformavo šią programą vykdanči universiteto bendruomenė. Be abejo, prisijungė ir partneriai iš pramonės įmonių, kurie mums padėjo viską pasigaminti ir įgyvendinti mūsų idėjas.

2013 metais mūsų idėjas „palaimino“ ir tvirtai parėmė tuometiniai Vilniaus universiteto vadovai. Atėjo suvokimas, kad kosmoso tyrimai ir Lietuvai kuria didžiulę pridėtinę vertę. Taigi dabar – 2015 metais – esame įsikūrę čia, Matematikos ir informatikos fakultete. Fizikos fakultetas, beje, taip pat prisideda. Dabar jau esame komanda, kurianti antrąjį lietuvišką kosminį palydovą „Lituanica SAT-2“.

Papasakokite apie palydovą, kuriuos dabar kuriate, specifiką, jų funkcijas orbitoje. Kaip jų paskirtį galima tiksliau įvardinti? Kuo dabar kuriamas palydovas skirsis nuo jau dirbusio orbitoje?

„Lituanica SAT-1“ buvo paleista iš tarptautinės kosminės stoties į 430 kilometrų aukščio orbitą ir savo misiją baigė praėjusių metų viduryje. Palydovas sudegė virš Atlanto vandenyno. Jame nebuvo jokio varikliuko, todėl negalėjo kompensuoti aerodinaminio pasipriešinimo. Per ilgą laiką palydovo orbita vis žemėja ir žemėja. Molekulinis deguonis, molekulinis azotas ir pan. sukuria tam tikrą pasipriešinimą, todėl palydovo orbita palaipsniui krinta. „Lituanica SAT-1 savo misiją atliko per penkis mėnesius. Pirmąjį lietuvišką kosminį palydovą galima vadinti technologijų demonstravimo ir išbandymo įrenginiu. Tai tarsi įrodymas, kad galime Lietuvoje sukonstruoti tokį įrenginį ir įgyvendinti tokius sprendimus, kad palydovas skristų, vykdydamas jam skirtas funkcijas.

Kaip jau minėjau, „Lituanica SAT-1“ prasidėjo nuo idėjos, kuri atsirado kalbant su mūsų stažuotės vadovu Marku. Pirmasis planas, kaip kartais tokiais atvejais būna, buvo užrašytas pokalbio metu ant paprasčiausios servetėlės. Ten buvo 5–7 punktai, atspindintys, ką reikia padaryti: surinkti komandą, sukurti palydovo dizainą, nuspręsti, ką galime pasigaminti patys, o ką reikia pirkti, kokios infrastruktūros reikia ir pan. Pirmojo palydovo misija buvo „praeiti“ visą procesą – nuo servetėlėje užrašyto plano iki realaus darbo žemojoje orbitoje aplink Žemę.

Dabar apžvelgiant, kas padaryta, daug kas atrodo fantastiškai. Buvome savotiškai naivūs (gerąja prasme) studentai, tikėję viskuo, ką užsibrėžėme nuveikti. Iš štai po kurio laiko pamatėme, kad jau turime palydovą, veikiantį orbitoje, siunčiantį nuotraukas, transliuojantį Prezidentės sveikinimą lietuviams visame pasaulyje... Kolega Žilvinas sukūrė retransliatorių, kuriuo naudojosi ir amerikiečiai, ir vokiečiai, ir australai. Kai palydovas skrido virš Lietuvos, įjungė radijo retransliatorių, girdėjome, kaip belgas kalba su angliu, ispanus ir t. t. Tai iš tikrųjų – fantastiška patirtis.

Bet tai buvo, kaip jau minėjau, techno-

loginė demonstracija. Tuo tarpu „Lituanica SAT-2“ atliks mokslinę inžinerinę misiją. Į kosmosą šiame palydove gabename savo mokslinius sprendimus, tirsime termosferą, rinksime svarbius mokslinius duomenis, t. y. prisidėsime prie rimto eksperimento, kurdami termosferos modelį. Be to, gabensime į kosmosą savo sukurtą raketinį variklį. Ateityje tai sudarys galimybes tyrimų komercializavimui, kadangi mokslas ir pramonė turėtų eiti išvien: pramonė įvertina mokslines idėjas arba randa jų pritaikymo galimybes, ypač kalbant apie inžineriją, beje, ir apie kosminę inžineriją. Eksperimento metu išbandysime savo sprendimus, išsiaiškinsime, kaip orbitoje veikia mūsų sukurti raketiniai varikliai, skirti manevruoti orbitoje. Tai atvers mums didžiules naujų tyrimų ir jų rezultatų pritaikymo galimybes. Ateityje ne tik galėsime kurti palydovus su varikliais, bet ir teikti įvairias paslaugas. Turint tokią patirtį, reikia tik turėti vaizduotę, kur galima panaudoti įgytas žinias. Pirmiausia tai galėtų būti ryšių paslaugos, milžiniškų informacijos srautų perdavimas ir paskirstymas.

Gal turėdami palydovus su varikliais galėsite keisti ir šių palydovų orbitas?

Žinoma. Pavyzdžiui, jei „Lituanica SAT-2“ be variklio orbitoje išbūtų tik apie tris mėnesius, tai su varikliu, įjungiamu ir išjungiamu pagal tam tikrą scenarijų, palydovo tarnavimo laikas pailgės iki 15–18 mėnesių, t. y. 5–6 kartus. Tokie sprendimai išplečia palydovų pritaikymo galimybes ir sukuria nemažą pridėtinę vertę. Vietoje 5–6 palydovų be variklių galime paleisti vieną. Be to, „Lituanica SAT-2“ yra trigubai didesnis už pirmąjį palydovą. Jame yra daug daugiau inžinerinės ir mokslinės aparatūros.

Kadangi tai yra mūsų ankstesniųjų darbų tęsias, panaudojame visą sukauptą patirtį, modifikuojame, pritaikome, taisome klaidas ir žengiamo naują žingsnį. „Lituanica SAT-3“ tikriausiai nebus, nes naująjį kūrinį pavadinsime kaip nors kitaip. Tačiau šiuo metu kurdami „Lituanica SAT-2“ dalyvaujame tarptautinėje misijoje „Qube 50“, kur darbuojasi komandos iš 50 šalių, kuriančios palydovus, skirtus termosferos tyrimams. Žemutinę termosferą tirsime nuo 400 iki maždaug 130 km atstumu nuo Žemės. Toji termosferos dalis nėra dar gerai iširta, nėra padaryti išsamūs pjūviai ar sukurti jos modeliai. Ši dalis yra svarbi, kadangi yra kritinė grįžtantiems į Žemę kosminiams aparatams – čia prasideda virsmai. Būtent toje dalyje reikia nustatyti pagrindinius aparatų įėjimo į Žemės atmosferą parametrus. Taip iš tikrųjų prisidedame prie labai įdomaus ir unikalios eksperimento. Tai ir yra svarbiausia tarptautinių komandų pasaulinių tyrimų dalis.

Tuo tarpu mūsų pačių eksperimentas yra vienkomenčio „žaliojo“, t. y. ekologiško, kuro tyrimas. Tai galima vadinti mažąja raketine sistema, turime atlikti gana unikalų eksperimentą. Mūsų planas – paleisti palydovą 2016 metų pradžioje. Šis darbų etapas turėtų būti unikalios pasaulinio lygio eksperimentas. Tokio tipo palydove dar niekada nėra skridusi šios rūšies traukos sistema.

Beje, mūsų konstruojami mažieji palydovai turi tokias pat sistemas, kaip ir didieji. Juose taip pat yra skrydžio kompiuteris, duomenų valdymo apdorojimo, orientacijos,

maitinimo, termokontrolės, radijo ryšio sistemos. Tik, žinoma, skiriasi šių įrenginių dydžiai, todėl ir iššūkių yra didesni.

Ar būtų tikslinga suformuoti bendrą komandą, kurią sudarytų kelių Lietuvos universitetų ir mokslo centrų, pavyzdžiui, Fizinių ir technologijos mokslų centro, VGTU ir kiti atstovai?

Kurdami pirmąjį palydovą, gana glaudžiai bendradarbiavome su Klaipėdos valstybine kolegija. Jų dėka mums pavyko atsisųsti pirmąsias nuotraukas iš kosmoso. Kuriant „Lituanica SAT-2“ dirba nemažai institucijų. Labai daug padeda VGTU elektronikai ir mechanikai. Be jų pagalbos kai kurių problemų neišspręstume. Glaudžiai bendradarbiaujame su Chemijos institutu. Kartu dirbame su Fizinių ir technologijos mokslų centru. Galbūt nėra reikalo formuoti bendros komandos, kadangi skirtingi universitetai, skirtingi miestai ir skirtingos tradicijos. Formuojant komandą svarbiausia integruoti įvairias kompetencijas, todėl kažkas turi užimti lyderio poziciją. Tai ir bandome daryti. Lietuvoje turime gana platų kompetencijų spektrą, institucijas, dalyvaujančias pasaulinio lygio projektuose.

Jei norime užsiimti kosminėmis veiklomis, reikia formuoti kosmines idėjas, bendrą kosminių veiklų tikslą ir suvienyti įvairius centrus, remiantis svarbiausia idėja. Mes esame organizatoriai ir idėjų integruotojai, nuolat dirbantys su įvairiais partneriais. „Lituanica SAT-2“ projekte dalyvauja tiek mokslo institucijos, tiek verslo bendrovės. Nėra reikalo stengtis viską padaryti patiems, tai būtų net nelogiška. Kalbant plačiau, juk nepastatysime Lietuvoje visus poreikius tenkinančių metalo liejyklų, kosmodromų, raketų gamyklų. Reikia išnaudoti visą turimą potencialą ir integruoti skirtingų institucijų pastangas. Dirbame, panaudodami tinklavėikos principus, kuriame tokį kosmoso veiklų tinklą, kuris jau dabar padeda įgyvendinti itin drąsias idėjas.

Lietuvos infrastruktūra tam tinka, turime daug įdomių kompetencijų. Kad galėtume tas kompetencijas suvienyti, privalome turėti lyderius, turinčius tarpdisciplininių gebėjimų. Kosminės veiklos reikalauja integruoti tiek vadybos, tiek ir technologines kompetencijas: tai ir tiekimas, ir logistika, ir moksliniai sprendimai, ir kt. Vilniaus universitete ir einame tokiu – tinklo kūrimo ir kompetencijų integracijos – keliu. Patys turėdami tarpdisciplininių gebėjimų, remiamės centrais, kurie užsiima itin specializuota veikla ir pasižymi labai giliu atitinkamų sričių pažinimu. Kuriant antrąjį palydovą prisideda per dešimt įvairių kompanijų.

Papasakokite apie Lietuvos kosminių tyrimų programą, jei tokia jau yra sukurta arba bent kuriama.

Dirbant Vilniaus universitete, gilinant ir dabartinės veiklos perspektyvas ir galvojant apie ateitį, tenka planuoti veiklą mažiausiai keleriems metams į priekį. Todėl tokią programą kuriame „iš apačios“. Jos sudedamąsias dalis formuoja komandos, jau dalyvaujančios šios srities projektuose ir suinteresuotos veiklos plėtoje. Remiamės žmonėmis, kurie turi entuziazmo šią pro-

■ Nukelta į 8 p.

REDAKTORIAUS SKILTIS

ĮSTATYMAI IR TIKROVĖ

Yra du diametraliai priešingi požiūriai į įstatymą. Pirmojo šalininkai teigia: „Gal šis įstatymas ir nėra labai protingas, bet vis tiek tai yra įstatymas.“ Antrojo požiūrio rėmėjai atsiliepią: „Įstatymas yra stulpas, kurį galima apeiti.“

Prieš kelis dešimtmečius buvo cituojami tokie bene keturis ar net penkis kartus Sovietų Sąjungos didvyriu tituluotam ir net iškiliausiu rašytoju paskelbtam Leonidui Brežnevui priskiriami žodžiai (cituoju iš atminties): „Gerų įstatymų mes priėmėme nemažai. Dabar reikia pasiekti, kad jie būtų vykdomi.“

O kaip įstatymą vertiname mes, jau daugiau kaip ketvirtį amžiaus turintys savo Konstituciją? Apie tai geriausiai parodo ne patetiški tariami žodžiai, o kasdieninis elgesys. Kiekvienas, kuriam tenka važinėti Vilniaus gatvėmis, patvirtins, kad daugelio vairuotojų elgsena neturi nieko bendra su kelių kodeksu – eismo taisyklėmis. Įžūlus, netgi vadinamas chuliganišku vairavimas, sveiku protu nepaaiškinami manevravimai liudija absoliučią nepagarbą net elementariajai tvarkai. Todėl būtų naivu tikėtis, kad tokie asmenys, išlipę iš automobilio, laikysis kitas gyvenimo sritis reglamentuojančių įstatymų. Juk ne vienas iš jų užima solidžius postus viešojo valdymo įstaigose. Nieko neverti jų postringavimai tribūnose ir susitikimuose su bendruomenių bei žiniasklaidos atstovais apie tai, kad reikia elgtis sąžiningai, skaidriai, teisingai. Neklauskite jų, ar jie turi sąžinę.

Pagarba įstatymui ir doras elgesys gali susiformuoti tik per gana ilgą laiką, bent 2–3 skirtingų kartų gyvenimą. Penkiasdešimtmečio, per kurį tuo metu gyvenusieji buvo priversti vadovautis svetimos valstybės primestomis taisyklėmis, įtaka dar niekur nedingo. Dabartinių dvidešimtmečių ar trisdešimtmečių, šiuo metu chuliganiškai vairuojančių prabangius automobilius, seneliai ir tėvai didžiąją gyvenimo dalį praleido valdomi svetimų. Kaip buvo galima gerbti jų įstatymus, kai reali veikla buvo priešinga tam, apie ką kalbama teisės aktuose, reglamentuose, procedūrose? Pavyzdžiui, sovietiniai rinkimai – vienas kandidatas į vieną vietą, renkant rajonų ir miestų tarybų narius – buvo vadinama „demokratiškiausia pasaulyje“. Todėl nėra nieko nestebina, kad taip suformuotos valdžios institucijos buvo svetimos visuomenei.

Tačiau kaip visuomenės ir valdžios požiūris pasikeitė dabar? Ir ar tikrai pasikeitė? Ar ir dabar egzistuoja gili takoskyra tarp „mes“ (visuomenė) ir „jie“ (valdžia)? Jau vien tai, kad populiariausias yra televizijos laidos, kuriose atpasakojami nusikaltimai ir įtarimai, rodo, kad minėtoji takoskyra niekur neišnyko. Niekur nedingo nei pasipūtėliškasis kai kurių valdžios atstovų elgesys, nei daugelio mūsų išankstinis nepasitikėjimas ką tik išrinktaisiais. Antai į ketvirtą dešimtį įžengęs iššestinių studijų studentas vos ne su pasididžiavimu pyškina, kad jis „iš principo“ niekada nedalyvauja jokiuose rinkimuose. Kodėl? Todėl, kad, jo manymu, atskiro asmens balsas nieko nelems – valdys tie, kurie valdė iki šiol, valdžios struktūrose bus perstumdytos tik kelios kėdės, tačiau niekas nepasikeis. Į klausimą, kada vis dėlto galima tikėtis teigiamų permainingų, jis atsako, kad „galbūt tvarką galėtų įvesti Briuselis“.

Kaip visa tai iki skausmo pažįstama: pats nieko nedarysiu, nes esu įsitikinęs, kad nieko ir nepasieksiu. Anksčiau ne vienas aiškino, kad tvarką įves Kremlius, dabar – Briuselis. Daug kartų girdėta: „Reikia šlubo vokiečio su bizūnu.“ Todėl net neklauskite, kodėl pats taip kalbantis pažeidinėja elementariausią tvarką. Atsakymas ir taip aiškus: jei skaudus bizūnas ant sprando nekranta, tai ir bet kuris įstatymas ne man skirtas.

Prieš kurį laiką teko pagal „Erasmus“ programą dėstyti Graikijos Egėjo universitete. Ekonomikos ir vadybos fakultetas įsikūręs Chios saloje. Į akis krito gausybė dviračių ir nedidelių motociklų, kurie ten labai praverčia kasdien. Tai – populiariausios transporto priemonės. Neteko ten pamatyti nei gremėzdžių visureigių, nei limuzinų, nei „britvų“, kurių gausybė,

vos sniegui nutirpus, laksto tiek mūsų greitkeliais, tiek kaimo keliukais. Chios saloje ant dviračių nekabo įmantrios spynos.

Kai grįžęs pradėjau apie tai pasakoti iš oro uosto mus vežusiam taksistui, tas net patikėti nenorėjo:

– Tai kas ten per žmonės, kad nevagia? Va, praėjusį mėnesį kaimynų vaikas nusipirko motociklą ir nakčiai jį prirakino keliomis spynomis prie specialiai pasigaminto masyvaus plieninio stovo. Paryčiais stovas buvo supjaustytas, o motociklas – pavogtas. Niekas nieko nematė ir negirdėjo. Žinoma, gal ir matė, bet apsimetė, kad nemato.

Paskui kurį laiką pamąstęs taksistas staiga prapliupo:

– Aha, supratau. Juk ten sala, ar ne? Ir dar nedidelė. Iš ten kitaip, kaip laivu arba lėktuvu, neišvyksi, taigi ir pavogto motociklo neišsiveši. Viskas aišku...

Apie tai, kad ten vogti gali būti paprasčiausiai nepriimtina, kad vagystė nesiderina su bendrabūvio normomis, jam net į galvą neatėjo. Atseit, visi vagia, jei tik gali.

Tai kodėl Lietuvos ūkininko šeimos nariai iki Antrojo pasaulinio karo, išeidami į laukus, namo durų nerakindavo? Kartais atremdavo į duris šluotą ilgu kotu ar kauptuką. Suprask, aš lauke arba darže. Kaimynas ar šiaip prašalaitis, užsukęs be šeimininko kvietimo, trobos durų nepraverdavo, ne jam priklausiančio daikto neimdavo. Žinojo, kad vogtas daiktas laimės nesuteiks, o aplinkinių paniekos neišvengsi.

Asmens elgseną lemia susiformavusi dorovinių vertybių skalė. Ją ir šeimose, ir mokykloje, ir bendruomenėje nuolat ugdė. Jau mažiems vaikams mamos pasakodavo apie žmogelį, vagiliavusį visą gyvenimą. Pajutęs, kad sveikata silpsta, nusprendė atlikti išpažintį. Išpasakojo apie savo nuodėmes, kiek galėdamas išsamiu, labai stengdamasis, kad apie kurį nors blogą darbą neliktų nepasakęs. Juk ką žinai, gal paskutinį kartą turi galimybę savo gyvenimą nuodėmklausiu atskleisti. Baigdamas pasakoti paklausė, ką turėtų daryti, kad už šias nuodėmes būtų atleista. Pasiguodė, kad didelių nusikaltimų lyg ir nepadaręs, nes tik smulkus kišenvagis buvęs. Pagautas vagiant net atsiprašydavęs.

Kunigas išklausęs pirmiausia patarė vogtus daiktus jų savininkams gražinti ir tik tada vėl pas jį ateiti. Tai išgirdęs vagišius labai susijaudino: girdi, niekaip negali to padaryti, nes nieko neturi, tik marškinius, bet ir tie patys – visai skylėti.

– Tai matai, kaip išėjo: visą gyvenimą vogei, bet nieko neturi. Eik ir bent atsiprašyk nuskriaustųjų, – tarė kunigas. Net ir išrišimo nedavė.

Vagystė sovietmečiu buvo tapusi įprastiniu reiškiniu. Okupantų valdžia viską iš ūkininkų atėmė, todėl ir vogti iš jos – ne nuodėmė. Palaipsniui tas įprotis taip išplito, kad jau nebeliko skirtumo, iš ko vogti – iš valdžios ar iš savo artimiausio kaimyno. Kai kam vagystė tapo savotišku pomėgiu ar net sportu. Vagystė įgijo ir naujų vardų: kombinavimas (nevagia, o tik „sukombinuoja“), mokėjimas gyventi („sumanus vyras, žino, kaip iš valdžios prasigyventi, pats kombinuoja ir kitiems nedraudžia“), plagijavimas... Antai vieno gerai žinomo universiteto gerai žinomo veikėjo sūnus įžūliai apsvogė, nurašęs svetimą, seniai apgintą disertaciją. Tai tėvukas, žinoma, sūnelio ne tik nesudraudė, bet apvogtą kolegę iki šiol (jau antrą dešimtmetį) po teismus tampo. Atseit, toji ji įžeidusi, o gal net apšmeižusi, išdrįstama paskelbti apie vagystę viešai. Ar esate girdėję apie tokį teisinį kalambūrą, kuris skamba maždaug taip: „Baudžiamoji byla privataus kaltinimo tvarka?“

Dabar skaitome studentų baigiamuosius diplominius darbus. O kiek tarp jų bus tokių, kuriuos kažkokios „firmelės“ sukūrė arba pats studentas iš „Google“ tekstų susirankiojo? Bet gal tai ne vagystė, o tik... apskurto „kombinacija“? Juk įrodyti, kad pasisavino svetimą tekstą, bus labai nelengva.

VU mokslininkų sukonstruotas prietaisas tarnaus CERN'e

Vilniaus universiteto Taikomųjų mokslų instituto komanda, vadovaujama prof. Juozo Vidmančio Vaitkaus, vykdydama FP7 programos Europos ateities greitintuvų detektorių infrastruktūros tobulinimo projektą „AIDA“, įdiegė CERN'e radiacijos lauko kontrolės prietaisą, pagrįstą efektu, atrastu Vilniaus universitete. Įrenginys skirtas dviem funkcijoms: radiacijos stebėsenai ir greitintuvo protonų pluošto intensyvumo skerspjūvio kontrolei. Jo veikimas grindžiamas tuo, kad puslaidininkio silicio fotoatsako sparta tiesiškai kinta plačiame apšvitų neutronais ar protonais diapazone. Šį efektą atrado ir, sukonstravęs mobilią aparatūrą jam tirti, didelių energijų fizikos bendruomenei įrodė prof. Eugenijus Gaubas su savo komanda. Jis atliko tyrimus Helsinkio greitintuve, Louvaino spalatoriuje ir Europos branduolinių tyrimų organizacijoje (CERN). CERN'o poreikiams pritaikytas prietaisas gruodžio mėnesį buvo išbandytas, įdiegtas ir parengtas dirbti antrajame Didžiojo priešinių srautų greitintuvo darbo etape. Prietaisas sukonstruotas naudojant Lietuvos įmonių gaminamus komponentus.

„CERN'as pasižymi tuo, kad visa, kas ten panaudojama, atitinka pačius aukščiausius standartus pasaulyje, o įsitraukti į jo programas gali tik tokie kolektyvai, kurie jau pasižymi aukšta reputacija“, – taip Vilniaus universiteto mokslininkų pripažinimą vertina prof. J. V. Vaitkus. „Mes savo reputaciją pademonstravome penkerius metus dirbdami CERN'o projekte su Glazgo universiteto komanda, o 2002 m. jau savo universiteto vardu įsitraukėme į darbus, skirtus Didžiojo priešinių srautų greitintuvo detektoriams tobulinti“, – primena profesorius. Šie mokslininkų darbai sulaukė pripažinimo, nes 2004 m. pasirašant Lietuvos ir CERN'o bendradarbiavimo sutarties programą buvo pažymėta, kad efektingas bendradarbiavimas jau vyksta. VU Taikomųjų mokslų instituto komanda, sėkmingai pasirodžiusi AIDA projekte, pakviesta dalyvauti ir naujosios HORIZON 2020 programos projekte „AIDA 2020“, kuris prasideda jau gegužės mėnesį.

Vilniaus universiteto mokslininkų komandos reikšmę CERN'o darbuose vertina ir CERN'o RD50 programos „Radiacijai atsparūs puslaidininkiniai prietaisai labai didelio šviesingumo kolaideriams“ vadovas dr. Michaelis Mollis. Jis sakė: „Ypač teigiamai vertiname Vilniaus universiteto komandos, vadovaujamos profesoriaus Juozo Vaitkaus, ekspertinę patirtį, fotolaidumo ir krūvininkų gyvavimo trukmės tyrimus, kurie unikalūs mūsų RD50 komandoje ir vertingi aiškinantis silicio sensorių radiacinius pažeidimus. „AIDA“ projekte, panaudodama mikrobangų sugerties metodiką, Vilniaus universiteto komanda sukūrė mūsų protonų spinduliuotės barui radiacijos monitoringo įrenginį, kuris yra lengvai valdomas, keičiamų funkcijų ir taupantis sąnaudas. Tikimės ir ateityje sėkmingai bendradarbiauti.“

Parengta pagal Vilniaus universiteto Informacijos ir ryšių su visuomene skyriaus 2015 m. gegužės 15 d. pranešimą

Vilniaus universiteto Taikomųjų mokslų instituto mokslininkai CERN'e. Iš dešinės: prof. Eugenijus Gaubas, doktorantai Dovilė Meškauskaitė, Audrius Tekorius, Jevgenij Pavlov ir dr. Tomas Čeponis. J. V. Vaitkaus nuotr.

Radiacijos lauko kontrolės prietaisas, pagrįstas efektu, kuris atrastas Vilniaus universitete, įdiegtas CERN'e. J. V. Vaitkaus nuotr.

VIENO IŠRADIMO ISTORIJA

Jonas Vytautas LUKOŠIŪNAS
Prof. habil. dr. Antanas SVIRSKIS

Visą gyvenimą esame susiję su žemės ūkiu, gamtosauga ir melioracija. Lietuva yra drėgmės pertekliaus zonoje. Nors tai daug geriau nei sausringi regionai, tačiau tenka kovoti su drėgmės pertekliumi, nes dirvų užmirkimas apsunkina jų dirbimą ir mažina derlių. Tai suprato mūsų seneliai ir tėvai, kurie net ir primityviomis sąlygomis bandė sausinti užmirkusias žemes: kasė griovius, sausino daubas ir pelkutes.

Didžioji melioracija ir mažų upelių bei pelkių (gamtos mikrozervatų) naikinimas prasidėjo apie 1929 m. Buvo pradėti melioracijos darbai: vietoj vingiuotų natūralių upelių buvo kasami tiesūs melioracijos grioviai, į kuriuos buvo tiesiamos uždaro drenažo linijos, siekiant greičiai nuleisti nuo laukų sniego tirpsmo ir lietaus vandenį. Pirmieji drenažo vamzdžiai buvo įvežti iš Vokietijos ir iš kai kurių kitų šalių. Jie buvo gana aukštos kokybės, net poliruotu vidiniu paviršiumi. Viena iš pirmųjų drenažo sistemų Lietuvoje buvo įrengta 1930 m. Dotnuvos laukuose ir sėkmingai veikė beveik 70 metų, kol prieš keliolika metų buvo rekonstruota. Kadangi dauguma drenažo rinktųvų dar sėkmingai funkcionavo, naujasis drenažas buvo paklotas, stengiantis nesugadinti senojo.

Jau pirmieji melioratoriai, tiesindami upelius ir kasdami griovius, susidūrė su iškastose žemės paskleidimu ar išvežimu. Šalia iškastų griovių susidarė žemių, ypač molio volai, kurie trukdė paviršiniam vandeniui patekti į griovius, todėl ūkininkai kasė griovelius, kuriais vanduo iš apsemtų laukų nutekėdavo į griovius. Prasidėjus prievartinei kolektyvizacijai, melioracijai pradėti naudoti traktoriai, kuriems reikėjo didelių laukų. Buvo užarti ir užversti grioviai ir grioveliai, laukuose sutvylavo vanduo. Po ilgų svarstymų Lietuvoje, kaip ir kitose į sovietų imperiją patekusiose valstybėse, pradėta neregėta visuotinė laukų melioracija. Tam buvo skirtos didelės lėšos, sukurta drenažo vamzdžių ir kitų įrengimų pramonė. Sufornuoti dideli laukai, palengvėjo žemdirbystė, padidėjo javų derlius.

Tačiau greta visuotinės melioracijos teigiamų poslinkių visai šalies gamtai ir kraštovaizdžiui buvo padaryta didžiulė žala: sunaikinta didžioji dalis pelkių ir kitų švaresnių vandens telkinių, nuotėkio reguliacijos ir bioįvairovės rezervatų. Ištiesinti natūralūs upeliai tapo greitai nutekantys, dirvožemio erozijos ir agrochemijos produktais užteršti vandens arterijomis, sukeliančiomis ne tik didesnių vandens telkinių eutrofikaciją, bet ir Nemuno, Kuršių marių, net Baltijos jūros taršą.

Rengiant melioracijos sistemas, neišvengiamai teko gilinti melioracijos griovius – perteklinės drėgmės rinktuvus. Taip atsirado dar didesni griovių krantų volai. Be to, prasidėjo vienkiemių ir kaimų sodybų naikinimas. Daugumos jų liekanos, taip pat kelmiai bei kitos atliekos buvo „laidojami“ čia pat iškastose duobėse. Praėjus keleriems metams, į jas suverstos organinės atliekos suirdavo ir, tose vietose susigulėjus žemei, atsirasdavo įdubos. Jose susikaupęs paviršinis, chemikalais ir dirvožemio erozijos medžiagomis užterštas vanduo be didesnės filtracijos patekdavo į rinktuvus ir nutekėdavo į vandens telkinius. Daugelio tyrimų duomenimis (Z. Kinderis ir kt.), nustatyti

Vienas išradimo „Sausinimo sistemos“ autorių – Jonas Vytautas Lukošius

drenažo nuotėkio (mm) ir išplaunamų maito medžiagų vidutiniai kiekiai įvairiuose dirvožemiuose pateikiami lentelėje.

Išplaunamų cheminių medžiagų kiekis (kg/ha per metus)

Drenažo nuotėkis (mm)	N	K	Ca	Mg	Dirvožemis
230	19	4	169	61	1070
190	15	4	139	50	884
129	10	2	94	34	600
65	5	1	48	17	302

Bendradarbiaujant su kūrybingais Vandens ūkio projektavimo instituto Šiaulių skyriaus mokslininkais, vadovaujamais Lietuvos nusipelnusio melioratoriaus Sigitu Juozapo Svirskio, teko tobulinti melioracijos sistemas. 1988 m. pripažintas Jono Vytauto Lukošiaus ir Rimantės Smindriūnienės išradimas „Sausinimo sistemos“. Šio išradimo esmė: pašalinami melioracijos kanalų krantų volai, o kad velėnos neterštų dirvų, šalia kanalo iškasamas griovelis, į kurį velėnos ir suverčiamos. Šviesaus atminimo S. J. Svirskis šį griovelį pavadino „ekologine tranšėja“, nes iš lauko atitekantis vanduo apsivalo nuo teršalų. Kanalo krantas paverčiamas tarsi nuožulniu upelio šlaitu, o perteklinis dirvožemio sluoksnius panaudojamas dauboms, kurias padarė melioruotuose laukuose vykstančių procesų nesuvokiantys žmonės, užlyginti. Pašalinus volus ir išlyginus daubas, didžioji perteklinio paviršinio vandens dalis tolygiai nuteka dirvos paviršiumi ir pagirdo augalus trąšiu vandeniui, o ne drenažo vamzdžiais nugarma į kanalus. Pastarieji atlieka dalinį buvusius upelių, kurių krantai yra žemiau dirbamos žemės paviršiaus, vaidmenį.

Pritariant prof. Petrui Vasinauskui ir minėto instituto projektuotojams, kilo mintis pabandyti atkurti Lietuvos dirbamų laukų profilį, kurį sugadino intensyvioji melioracija. Tuometinis Ginkūnų ūkio direktorius Vytautas Buivis pasiūlė šį išradimą įdiegti jų laukuose. Jau 1987 m. pavyko taip sutvarkyti pirmuosius 20 ha žemės. Metai pasitaikė sausringi ir pastebimo efekto nebuvo gauta, todėl atsirado skeptikų, abejojančių šio išradimo nauda.

Vėl kilo mintis kreiptis į prof. P. Vasinauską ir sužinoti jo nuomonę. Profesorius atidžiai iš klausė, peržiūrėjo brėžinius, pagal kuriuos Ginkūnų laukuose buvo atlikti

darbai, ir pasakė, kad atėjo laikas tai daryti platesniu mastu. Jis pažymėjo, kad tai yra ne tik sugadinto žemės profilio, bet ir mažų upelių atkūrimas. Profesorius net raštu nurodė, kad pradėtus darbus tikslinga tęsti (P. Vasinauskas, 1989). Susidomėjusiems buvo organizuojami seminarai ir ekskursijos. Prof. P. Vasinauskas išradimo autoriui patarė bendradarbiauti su tuo metu dar jaunu mokslininku (dabar profesoriumi) Antanu Svirskiu, sakydamas, kad pastarajam rūpi ne tik augalų selekcija, bet ir žemės ūkio bei gamtinės aplinkos problemos. Tas mūsų bendradarbiavimas sėkmingai tęsiasi iki šiol.

1991 m. Ginkūnų žemėse, kur buvo įdiegtas minėtas išradimas, gautas vidutinis javų derlius siekė 82 cnt/ha, kai vidutinis viso ūkio derlius buvo 42 cnt/ha. Lietuvos valstybingumo atgimimo pradžioje V. Buivis, matydamas šio išradimo naudą, paprašė jį įdiegti jo tėvų atgautoje žemėje. Gaila, kad V. Buivį ištiko staigi mirtis, o prasidėjusi žemės reforma sutrukdė šiam išradimui paplisti po Lietuvos laukus. Tačiau išradimo „Sausinimo sistemos“ reikšmė, gerinant ekologinę situaciją, nesensta. Mes ir toliau tobuliname

šio ir kitų išradimų priedėlius. Aprašymais, paveikslais ir maketais esame pasiryžę patarti restauruojantiems ir tobulinantiems melioracijos sistemas.

Panašūs darbai atliekami ir kitose šalyse. Plati natūralių upelių atstatymo programa vykdoma Švedijoje, Danijoje ir kt. Apie tai ne kartą rašėme (A. Svirskis, 1992; 1998; 2001; 2002; 2014). 1995 m., padedant Švedijos specialistams, buvo atnaujintos melioracijos sistemos Kėdainių rajone, Rolando Liutkevičiaus ūkyje ir dar viename ūkyje Ukmergės rajone. Ten labai gražiai atkurti natūralūs upeliai, atsodinti želdiniai ir sutvarkyta aplinka. R. Liutkevičiaus ir dar keturiuose Lietuvos ūkiuose pagal tarptautinę programą vykdomas vandens taršos monitoringas.

Gaila, kad tokie darbai nepaplitę, nors per pastaruosius septynerius metus, tvarkant Lietuvos kraštovaizdį, panaudota net 2,6 milijardo litų ES paramos. Dar 1992 m. prof. P. Vasinauskas, sužinojęs, kad Ginkūnų laukuose sėkmingai atkurta apie 25 km mažųjų upelių krantų, pasakė norįs visoje

Lietuvoje matyti atkurtus mažuosius upelius su medžių gojeliais jų šlaituose. Gaila, kad dabar beveik nebeturime tokių žmonių, kaip J. P. Aleksa, P. Vasinauskas, A. Stancevičius, kurie ir šiais laikais diskutuotų apie sėjomainas, laukų dydžius, jų žalinimą, melioracijos sistemų ekologizavimą ir dirvų kalkinimą, nes gamtosaugos problemos ir dirvožemių degradacija tik didėja (žr. literatūros sąrašą).

Melioracijos įrenginiai – didelis valstybės turtas. Tačiau jie sensta, susidėvi ir reikalauja remonto bei rekonstrukcijos. Lietuvos teritorija išvagota keliolikos tūkstančių kilometrų magistralinių melioracijos griovių tinklu. Racionaliai naudojant, jie daugeliu atvejų yra tarsi mikrodraustiniai, kuriuose dar randa prieglobstį kamanės ir kiti naudingi vabzdžiai, kurapkos, putpelės, vieversiai, sparčiai nykstantys ežiai, driežai, kiškiai ir kt. Atviri melioracijos grioviai tapo ne tik pagrindiniu vandens šaltiniu bitėms, drugiams, įvairiems gyvūnams ir paukščiams atsigerti, bet ir paskutiniu prieglobsčiu varliagyviams veistis ir slėptis nuo riamojančios žemės ūkio technikos bei pesticidų tvaiko. Daugumą augalų rūšių, įtrauktų į Lietuvos Raudonąją knygą, rasime tik grioviuose ir pagrioviuose. Nuo mūsų sumanumo ir tinkamos, ne „kosmetinės“, melioracijos sistemų priežiūros priklausys tolesnis bioįvairovės išsaugojimas. Gamta iš tikrųjų yra visų namai. Tad visi, pagal galimybes, prisidėkime prie žemės ir gamtos įvairovės išsaugojimo.

Literatūra:

- Dirsė A., Stancevičius A. Nekaltinkim melioracijos / Valstiečių laikraštis, 1990, rugpjūčio 29.
- Dirsė A., Stancevičius A. Sausinimo ir drėkinimo problemos. Tolesnis žemių kultūrinimas // Žemėtvarka ir melioracija 1995, Nr. 1, p. 31–36.
- Motuzas, A. (1998) Profesorius Petras Vasinauskas, Vilnius, 262 p.
- Stancevičius A., Dirsė A. Ar atsiprašysime melioratorių? // Žemės ūkis 2000, Nr. 7, p. 10–11.
- Svirskis A. 6 savaičių pažintis su Švedijos kaimu // Ūkininko patarėjas, 1992, kovo 14.
- Svirskis A. Žemiškas rojus žmogui ir visai gamtai // Žemės ūkis. 1998, Nr. 8, 9, 10, p. 28–29.
- Svirskis A. Subalansuota plėtra ir žemės ūkio ekologizavimas // Ekologija: socialinis ir pedagoginis aspektai / Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. ŠU leidykla, 2001, p. 179–182.
- Svirskis A. Nederlingų ar apleistų žemės ūkio naudmenų transformavimas į natūralias pievas (renatūralizacija) // Mokslinės gamybinės konferencijos „Gyvūnų mitybos mokslas konkurencingam ūkiui vystyti“ pranešimai. Baisogala, 2002, p. 11–14.
- Svirskis A. Kaip (ar) žalinsim Lietuvą? // Mano ūkis, 2014, kovo 11.
- Vasinauskas P. Melioracija: vakar – geradarė, šiandien – nusidėjėlė, rytoj? // Žemės ūkis, 1989, Nr. 11, p. 18–19.

Konferencija „Vyskupas Motiejus Valančius ir Lietuva“

Gegužės 11 d. Seimo Europos informacijos biure įvyko konferencija „Vyskupas Motiejus Valančius ir Lietuva“, skirta vyskupo Motiejaus Valančiaus 140-osioms mirties metinėms paminėti. Ją organizavo asociacija „Mūsų tautos atmintis“ ir Lietuvos blaivybės draugija „Baltų ainiai“. Draugijos pirmininko Alfonso Čekausko pranešimo tema – „Vyskupas Motiejus Valančius – blaivybės puoselėtojas“. Vyskupas emeritas Jonas Kauneckas pasidalino mintimis apie M. Valančiaus ganytojišką veiklą. Lietuvos edukologijos universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis nagrinėjo M. Valančiaus blaivybės idėjų atgarsius arkivyskupo M. Reinio darbuose. Prof. Liberto Klimkos pranešimas – „Žemaičių vyskupo M. Valančiaus raštai – tradicinių papročių šaltinis“. Draugijos „Baltų ainiai“ Klaipėdos krašto skyriaus pirmininkas Artūras Šiukšta pasidalino įžvalgomis apie blaivų pasaulį vaiko akimis“. Konferencijoje taip pat aptarti paminklo, skirto M. Valančiui, statybos sostinėje klausimai.

Parengta pagal LR Seimo 2015 m. gegužės 11 d. pranešimą

Prisiminimų popietė, skirta kalbininkės Antanės Kučinskaitės 100-osioms gimimo metinėms

Dr. Aurelija GRITĖNIENĖ

Lygiai prieš 100 metų, 1915 m. balandžio 13 d. Salamiesčio parapijos pakraštyje Plikių kaimo ūkininkų Povilo ir Magdalenos Kučinskų šeimoje gimė dukra Antanė. Be jos, čia dar augo sesuo Birutė, broliai Povilas ir Vytautas. Visi keturi Kučinskų vaikai buvo išleisti į mokslus: Antanė tapo filologe, jos sesuo Birutė Ambrozaitienė – vaikų gydytoja, brolis Povilas baigė teologijos mokslus ir tapo kunigu, o kitas brolis Vytautas dirbo chemiku.

Kalbininkės A. Kučinskaitės gyvenime galėtume išskirti bent tris ryškesnes darbų kryptis. Pirmiausia minėtinas jos darbas prie didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“. Šiam žodynui A. Kučinskaitė yra užrašiusi keliolika tūkstančių žodžių su gyvais iliustraciniais sakiniais (daugiausia iš Salamiesčio ir Vabalninko apylinkių). Kartu su kolegomis rašė ir redagavo net 8 žodyno tomus, o dalį redaguotų tomų (III–VIII) parašė pati. Už III–VI tomų parengimą kartu su kitais žodynininkais buvo apdovanota valstybine premija. A. Kučinskaitė kartu su Jonu Kruopu ir akademiku Borisu Larinu parengė ir naująją žodyno redagavimo instrukciją.

Antroji mokslininkės darbų kryptis – lietuvių kalbos etiketas, terminija ir kalbos kultūra. Visiems gerai žinoma A. Kučinskaitės knygelė „Lietuvių kalbos etiketas“ (1985; antras leidimas 1990). Mokslininkė kartu su kitais kalbininkais kelerius metus (1977–1985) redagavo „Mūsų kalbos“ žurnalą, „Kalbos praktikos patarimus“ (1976, antras leidimas 1985), buvo „Lietuvių kalbos žinyno“ (1998, antras leidimas 2003) bendraautorė. Apie lietuvių kalbos etiketą, kalbos kultūrą ir įvairius terminų vartosenos klausimus yra paskelbusi ne vieną straipsnį periodinėje spaudoje: žurnaluose „Lietuvių kalbotyros klausimai“, „Mūsų kalba“, „Jaunimo gretos“, „Pergalė“ ir kitur. Ne kartą apie tai kalbėjo per radiją ir televiziją. Nemaži A. Kučinskaitės nuopelnai ir lietuvių terminijai – beveik 10 metų dirbo Terminologijos komisijoje, prisidėjo rengiant teisės, fizikos ir kitų mokslo sričių terminų žodynus.

Trečioji darbų kryptis susijusi su mokslininkės pasaulėžiūra. 1925 m. A. Kučinskaitė įstojo į Kupiškio progimnaziją, ten besimokydama, aktyviai dalyvavo ateitininkų veikloje. 1933 m. įstojo į Švenčiausiosios Jėzaus Širdies vienuolių kongregaciją, o po 7 metų davė amžinuosius vienuolės įžadus. Tikėjimą A. Kučinskaitė išsaugojo visą gyvenimą. Ji buvo Lietuvių katalikų mokslo akademijos Atkuriamojo komiteto narė. Atkūrus akademiją, iš pradžių dirbo archyvare, nuo 1992 m. – mokslinė sekretore, redagavo įvairius religinius leidinius („Naująjį testamentą“ ir kitus). 2000 m. Lietuvių katalikų mokslo akademija A. Kučinskaitėi suteikė garbės nario vardą.

Lietuvių kalbos ir literatūros institute A. Kučinskaitė dirbo 1945–1972 m. Norėdamas dar sykių visuomenei pristatyti mokslininkės darbus, prisiminti jos šviesią ir spalvingą asmenybę, Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centras 2015 m. balandžio 14 d. surengė A. Kučinskaitės gimimo 100-mečio minėjimą. Instituto bibliotekoje buvo atidaryta A. Kučinskaitės jubiliejui skirta darbų paroda, kurią surengė bibliotekos vedėja Vilija Margarita Lukševičienė ir redaktorė Rūta Statkevičiūtė. Renginyje

Dr. Antanė Kučinskaitė

atsiminimais apie A. Kučinskaitę dalijosi ją pažinę kalbininkai, tautosakininkai, lietuvių kalbos puoselėtojai: Antanas Balašaitis, Irena Ermantytė, Klementina Vosylytė, Jonas Klimavičius, Aldonas Pupkis, Gražina Kadžytė, Algirdas Sabaliauskas, Teresė Valiuvienė ir kiti.

Renginio pradžioje pranešimą apie A. Kučinskaitės gyvenimą ir darbus perskaitė G. Naktinienė. Jai, kaip ir A. Kučinskaitėi, ne vieną dešimtmetį teko rašyti ir redaguoti didįjį „Lietuvių kalbos žodyną“. Nors kartu dirbti su A. Kučinskaitė neteko, G. Naktinienė ją atsimena iš konferencijų ir kitų renginių, kuriuose, net būdama garbingo amžiaus, Antanė mielai dalyvaudavo. G. Naktinienė susirinkusiesiems priminė, kad mokslininkės straipsniai yra aktualūs, nepraradę savo vertės net ir mūsų dienomis. Ji pasiūlė išleisti A. Kučinskaitės darbų rinktinę, kad skaitytojais galėtų vienoje vietoje rasti visus mokslininkės parašytus straipsnius.

A. Balašaitis kartu su A. Kučinskaitė Žodyną skyriuje dirbo dešimt metų. Žodynininkas prisiminė, kad A. Kučinskaitė nuolat primindavo, jog ji iš prigimties yra mokytoja. 1929–1933 m. ji mokėsi Kaune, Moterų kultūros draugijos mergaičių mokytojų seminarijoje, o vėliau, baigusi studijas Vytauto Didžiojo universitete, mokytojavo Leipalingio, Linkuvos, Šiaulių mokyklose. Linkuvos gimnazijoje savo auklėtines mergaites A. Kučinskaitė vadindavo lelijėlėmis, o berniukus – bijūneliais. Sakydavo, kad bręstančią sielą reikia kalbinti atvira, meilės sklidina širdimi.

Po karo dėl ideologinių įsitikinimų Antanei teko atsisakyti mokytojos darbo. Dar prieš karą, savo mokytojo Juozo Petrulio prikalbinta, ji ėmė užrašinėti žodžius didžiajam žodynui ir siūsdavo juos Juozui Balčikonui. Kai 1945 m. Antanė atvažiavo į Vilnių ieškotis darbo, J. Balčikonis atsiminė puikią žodyno talkininkę ir priėmė ją į darbą. Institute Antanė išdirbo beveik 30 metų.

Kartu su A. Kučinskaitė dirbusi I. Ermantytė prisiminė Antanę kaip žvalią, energingą, patrauklią moterį, mokėjusią su visais gražiai sutarti. Leksikografe iki dabar atsimena, kaip šiltai ją Antanė pasitiko institute, kaip drąsino ir palaikė. Institute I. Ermantytė išdirbo 46 metus. Ji džiaugiasi, kad kartu su

Antanė Kučinskaitė, Zuzana Jonikaitė ir Sofija Kėzytė (1971 m.)
Nuotraukos iš asmeninio A. Kučinskaitės archyvo

A. Kučinskaitė ir kitais žodynininkais galėjo prisidėti prie didžiausio lietuvių kalbos paminklo – didžiojo žodyno – rašymo ir redagavimo.

Žodynininkė K. Vosylytė, kaip ir A. Kučinskaitė, yra kilusi iš tos pačios Salamiesčio parapijos. Kalbininkė prisiminė Antanės gimtąjį kaimą, jos tėvų sodybą, pokario metus. Dirbant kartu prie žodyno, A. Kučinskaitė K. Vosylytei buvo didelis autoritetas. Nors Antanė buvo giliai tikinti, tačiau niekada nieko nemoralizavo, visiems buvo labai taktiška, maloni ir geranoriška. K. Vosylytė su A. Kučinskaitė bendravo beveik iki pat jos mirties. Žodynininkės

atmintyje išlikę ir paskutiniai jos susitikimai su Antane. Kai Klementina jai primindavo, kad yra kilusi iš Salamiesčio parapijos, A. Kučinskaitė nušvisdavo ir vis cituodavo A. Vireliūno užrašytos kupiškėnų dainos vieną posmą: „Priviliojo bernužėlis ant didžiojo kermošelio su saldinais obuolėliais, su brendiniais riešutėliais, salamacku alutėliu, cukrava arielkėle...“

Žodynininkas ir terminologas J. Klimavičius prisiminė, kad 1963 m., kai po vasaros atostogų įžengė į senuosius Vileišių rūmus, į didįjį Žodyno kambarį, jame darbuosivažiavo

■ Nukelta į 8 p.

2015 metų Kalbos premijos laureatas – kraštotyrininkas BENJAMINAS KONDRATAS

Gegužės 7-ąją, Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną, Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos surengtuose dvyliktuosiuose Spaudos pusryčiuose paskelbtas komisijos sprendimas dėl 2015 m. Felicijos Bortkevičienės kalbos premijos laureato. Už ilgametį lituanistikos tradicijų įprasminimo darbą, literatūrinės kraštotyros inicijavimą ir plėtojimą 2015 m. Kalbos premijos laureatu tapo filologas, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas ekspertas, kraštotyrininkas Benjaminas Kondratas. Premija bus iškilmingai įteikta gruodžio mėn. Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos organizuojamame Kalbos vakare, minint Didžiojo Vilniaus Seimo sukaktį.

Į Spaudos pusryčius Signatarų namuose susirinkusius žurnalistus, leidėjus, rašytojus, kalbos žinovus, politikus pasveikino Seimo Pirmininko pavaduotoja, Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos pirmininkė Irena Degutienė. Seimo Pirmininko pavaduotoja pabrėžė, kad „kiekvienas šios dienos minėjimas pirmiausia primena žmones, kurie paliko mums žinių apie Lietuvą – jos praeitį ir jos gyvenimą iki mūsų“. I. Degutienė, priminusi šiemet minimas 250-ąsias kompozitoriaus ir politikos veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio, 150-ąsias pirmosios fotografės moters Paulinos Mongirdaitės ir 135-ąsias teisininko Mykolo Romerio gimimo metines, ragino ne tik neužmiršti atrastų lituanistinių vardų, bet ir vis ieškoti naujų, kurie savo darbais liudija Lietuvą.

Žodžio laisvės gynėjos, labdaros organizatorės Felicijos Bortkevičienės (1873–1945) atminimą įamžinanti premija skiriama už reikšmingą lituanistinę veiklą Lietuvos ir užsienio šalių piliečiams, organizacijoms, institucijoms. B. Kondratas yra literatūrinės kraštotyros pradininkas Lietuvoje. Jis yra unikalios 12 knygų serijos „Kūrėjų pėdsakais“ autorius, redaktorius ir leidėjas savo lešomis. „Kūrėjų pėdsakais“ – išsami Lietuvos regionų literatūrinės kraštotyros serija, skirta mūsų šalies regionų ir atskirų vietovių literatūriniam paveldui. B. Kondrato parengta serija prikelia iš užmaršties nenaudotus originalius šaltinius ir faktus apie Lietuvos kultūros ir meno kūrėjus. Nuo 1956 m. B. Kondratas spaudoje paskelbė apie 400 darbų kultūros, kalbos, literatūros, didaktikos ir kitais klausimais, iš jų apie rašytojus – 270. Laureatas dirba ir kaip kalbos redaktorius, yra parengęs atsiminimų knygas, monografijas, kūrybos rinkinius, parengė ir išleido „Lietuvių kalbos taisyklės“.

Parengta pagal LR Seimo 2015 m. gegužės 7 d. pranešimą

Bibliotheca curiosa – įdomioji biblioteka

Sondra RANKELIENĖ

Labai tiksliai šios parodos, gegužės 12 d. atidarytos Vilniaus universiteto bibliotekoje, dvasiškai apibūdina vieno iš parodos „herojaus“ žymaus XVII a. vokiečių mokslininko universalo Atanazijaus Kircherio moto: „In uno omnia“ (Viskas viename). Čia eksponuojami XV–XIX a. leidiniai, kurie savo įvairumu ir pritaikymu galėtų įtikti daugumos žiūrovų skonui, tačiau taip pat yra unikalūs kiekvienas atskirai. Kartu jie yra tikrosios mums visiems įprastos – mokslinės, rimtos, istorinės – Vilniaus universiteto bibliotekos dalis. Paroda bus eksponuojama iki rugsėjo vidurio VUB Pranciškaus Smuglevičiaus salėje.

Rengiant šią parodą, buvo pastebėta labai netikėta sąsaja – parodai atrinkti leidiniai, iliustruojantys senovės žmonių svarbiausius buitines, kasdienybės, kai kurių mokslo sričių aspektus, parodo mums, kad senovės ir šiuolaikinių žmonių mąstymas bei dėmesį prikaustantys prioritetai nedaug pasikeitė. Pats parodos pavadinimas pasako, kad čia eksponuojamos knygos, kurios yra ypatingos savo turiniu, išvaizda ar kokiomis nors kitomis išskirtinėmis ypatybėmis. Daugiau kaip 100 parodoje eksponuojamų leidinių yra suskirstyti tam tikromis temomis. Viena parodos dalis yra skirta jau minėtam genijui A. Kircheriui (vok. *Athanasius Kircher*, 1602–1680), iš kurio parašytų 39 skirtingų mokslų sričių veikalų pateikiamos tik kelios – egiptologijos, garso teorijos, fizikos (optika, magnetizmas), matematikos, muzikos teorijos, geologijos – knygos.

Ypatingo lankytojų dėmesio ir komentarų sulaukia skyrelis „Apie žmogų“, kuriame sudėtos knygos, akivaizdžiai rodančios, kad ir senovės mokslininkai puikiai išmanė mediciną. Tai:

- akušerijos vadovėlis su nurodytomis netaisyklingomis kūdikių gimimo padėtimis, parašytas Žygimanto Augusto gydytojo Hieronimo Spyczynski (lenk. *Hieronim Spyczynski*, apie 1500–1550);

- vokiečių humanisto Gregoro Reišo (vok. *Gregor Reisch*, apie 1470–1525) knyga su aprašymu ir iliustracija, kurioje nustatyta žmogaus sielos – susidedančios iš įvairių pojūčių bendrumo, vaizduotės, proto ir atminties – vieta smegenyse;

- „Apsigimimų katalogas“, parengtas italų mediko Fortunio Licetio (it. *Fortunio Liceti*, 1577–1657);

- XI a. arabų gydytojo Ibn Butlano (arab. *Ibn Butlān*, ?–1064) „Sveikos gyvensenos patarimai“, išleisti 1531 m.;

- „Kinijos ir Japonijos medicinos bei akupunktūros paslaptys“, parengtos olandų gydytojo Vilemo ten Reino (oland. *Willem ten Rhijne*, 1647–1700).

Intriguojantis eksponatas, pavadintas „Ar moteris yra žmogus?“ Pasirodo, dėl šio klausimo, iškelta dar XIV a., aršiai diskutuota iki pat XVIII a. pabaigos, garbūs mokslininkai parašė ne vieną disertaciją. Laikantis šio klausimo, šalia vitrinoje guli kita, ne mažiau dėmesį traukianti knyga „*Malleus maleficarum*“ („Raganų kūjis“, 1588), kurioje, remiantis galybe „patikimų“ pavyzdžių, neginčijamai įrodomas raganų egzistavimas ir jų keliami grėsmė žmonėms bei pasauliui, išsamiai aiškinama, kaip tas raganas atpažinti, priversti prisipažinti ir, pagaliau... nukenksminti.

Viena įdomiausių temų XV–XVI a. buvo mirtis, kurios „teisinga“ krikščioniška eiga detalai aprašoma anonimino autoriaus knygoje „*Ars moriendi*“ („Mirimo menas“, 1514). Šis veikalas buvo viena populiariausių visų laikų knygų – vien tik XV a. išleista daugiau nei 100 kartų. Su mirties tema siejasi ir visais laikais egzistavęs begalinis domėjimasis garsių asmenų laidotuvėmis. XVII a. didikai savo artimųjų laidotuvėms atminti leido prašmatniomis graviūromis perpildytus laidotuvių aprašymus, taip prisimindami pačias laidotuves, kurios būdavo panašios į didžiules visų aplinkinių žemių didžiūnų iškilmes. Viename aprašyme pavaizduota Heseno-Darmštato (Vokietija) grafo Liudviko V Ištikimojo (vok. *Ludwig V. von Hessen-Darmstadt*, 1577–1626) laidotuvių ceremonija.

Apie tuometinį žmonių gyvenimą ir jų veiklą galima susidaryti vaizdą, peržiūrėjus skyrius „Etiketas“, „Profesijos, amatas“, „Įdomūs pomėgiai“, „Anų laikų realijos“, „Mistika“. Juose eksponuojami leidiniai, kuriuose

■ Nukelta į 9 p.

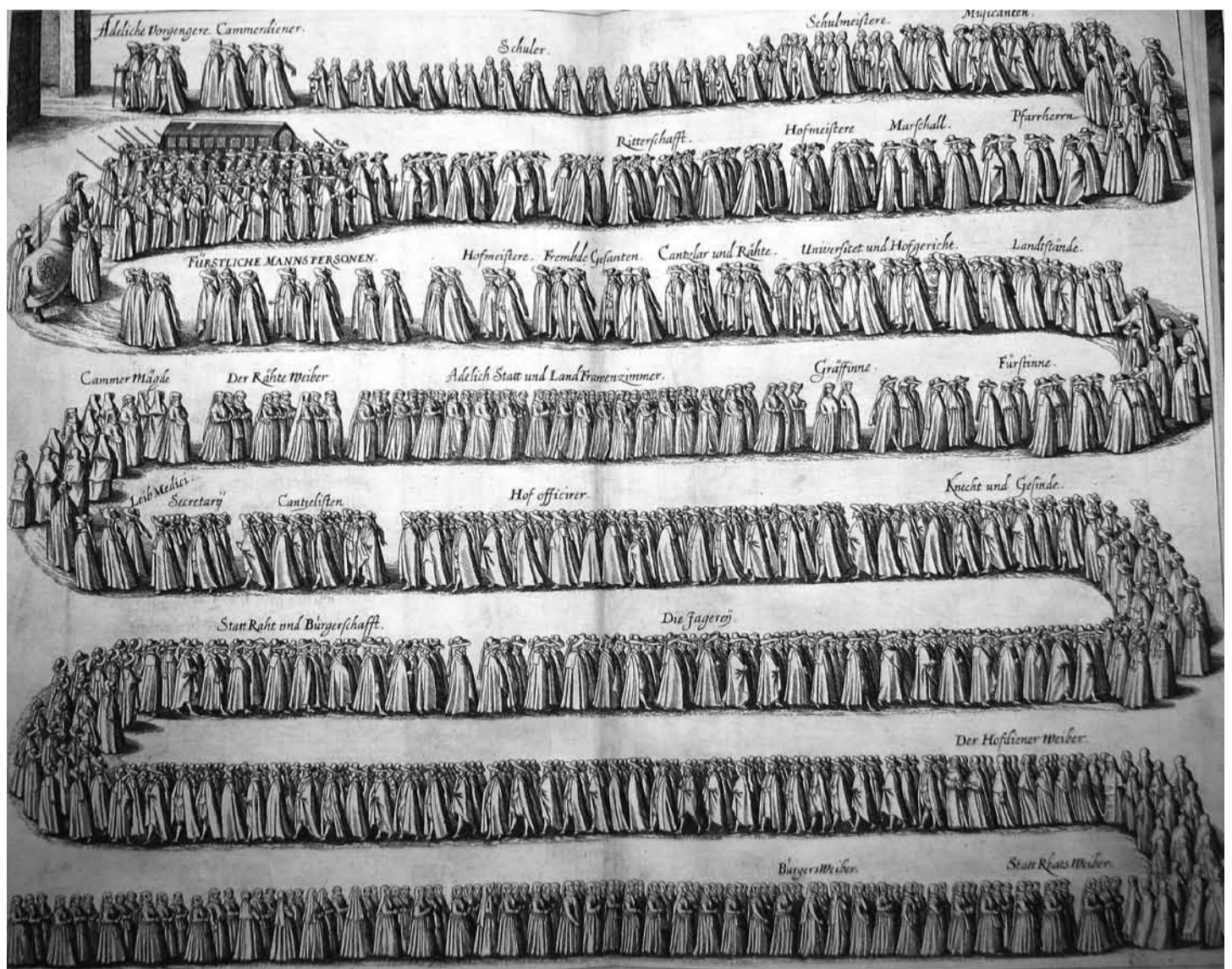
„Gintaro aliejus“ (XVII a.):

„...Rytai vartojami 3–5 lašeliai gintaro aliejaus padeda nuo apopleksijos, silpnumo. Taip pat juo galima tepti sumušimus, nosies šnerves. Jis mažina mėšlungio, epilepsijos simptomus, malšina galvos skausmą. Maro metu tinkamas dezinfekuoti kenksmingą orą. Keli lašeliai, įlašinti į vyną, skatina gimdymą. Ypač padeda nuo arterijų, venų ir sausgyslių skausmų. Valo šlapimo pūslę ir inkstus. Stiprina širdį ir kepenis. Šalina skysčius iš kūno. Tinka nuo galvos svaigimo, nešvarios (spuoguotos) veido odos...“

„Karo menas“ (tekstas IV a. pr. Kr.):

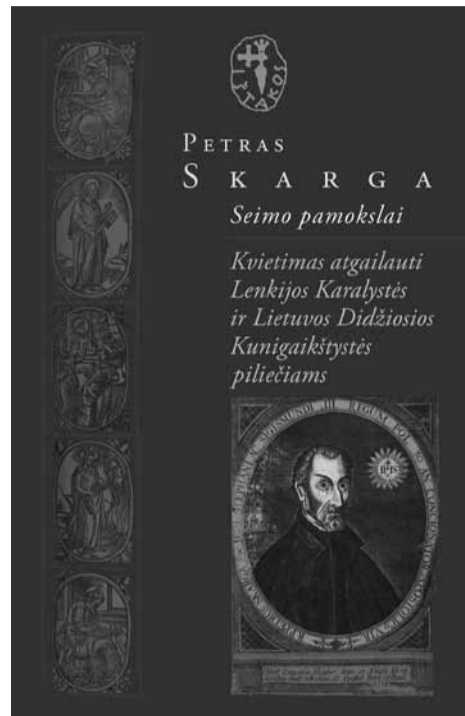
„...Karas – tai apgavystės veiksmai. Todėl jeigu tu ir turi pajėgų kariniams veiksams, parodyk priešui, lyg neturėtumei; jeigu tu naudojiesi kokiais nors ginklais, parodyk priešui, kad tu niekuo nesinaudoji; net jeigu tu ir būtumei arti, priversk jį patikėti, kad esi toli; jei tu būtumei toli, vaizduok, kad esi arti; viliok priešą, parodydamas jam grobį; išderink jį ir tuomet užpulk jį; gal priešas puikiai ginkluotas ir didžiulę armiją turi – visada būk tam pasirėngęs; jei jis per stiprus, venk jo; sukkelk jo pyktį, išvesk iš kantrybes, išderink jo veiksmus; vaizduodamas, kad pasiduodi, sukkelk priešui pasipūtimą; jeigu jo pajėgos pailsėjusios – išvargink jį, jeigu jo kariai draugiški – supjudyk juos; pulk priešą tik tada, kai jis tam nepasiruošęs; eik pirmyn, kai jis to nelaukia. Visa tai būtina atneš karvedžiui pergalę.

Taigi, jeigu tu pažįsti savo priešus ir pažįsti save, tik tuomet tu gali laimėti šimtus mūšių be jokio pralaimėjimo. Jeigu tu pažįsti tik save, bet nepažįsti savo priešininko, tu gali mūšį tiek laimėti, tiek ir pralaimėti. Jeigu tu nepažįsti nei savęs, nei savo priešo, tu visą laiką būsi pavojingas pats sau...“

Laidotuvių procesija

Knygų sutiktuvės Bažnytinio paveldo muziejuje

Bažnytinio paveldo muziejuje įvyko dviejų naujų „Ištakų“ serijos knygų sutiktuvės. Dr. Živilė Nedzinskaitė, dr. Darius Antanavičius ir doc. dr. Liudas Jovaiša papasakojo apie knygą „**Kaip jėzuitai žemaičių mylias trumpino. 1695 m. Kražių rankraščio prozos fragmentai**“. Prof. habil. dr. Eugenija Ulčinaitė, dr. Viktorija Vaitkevičiūtė, prof. dr. Jūratė Kiaupienė pristatė Petro Skargos knygą „**Seimo pamokslai. Kvietimas atgailauti Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliečiams**“.

1694–1695 m. Kražių kolegijoje retoriką studijavę aštuoni Jėzaus draugijos nariai, vadovaujami talentingo mokytojo Petro Puzinos, paliko savarankiškos kūrybos rinkinį „*Fructus horni meditationis rhetoricae Crosis ab academicis Societatis fusi et in cornucopiam depositi*“ („Metinis retorinės meditacijos derlius, kurį Kražiuose supylė ir sudėjo į gausybės ragą Jėzaus Draugijos studentai“). Tai didžiulės apimties, reto grožio ir nuo laiko negandų beveik nenukentėjęs rankraštis, kuriame atsispindi visos XVII a.

pabaigos poetikos ir retorikos mokslų tendencijos, Baroko epochai būdingų literatūros žanrų gausa, taip pat studentų išmonė ir literatūriniai gabumai, įvairių sričių išmanymas ir erudicija.

Iš 30 rankraščio kalbų šioje knygoje pristatome 6, kurios atspindi visos prozinės dalies tekstų įvairovę, atskleidžia rankraščio savitumą, geriausiai reprezentuoja XVII a. pabaigos Lietuvos švietimo sistemos pasiekimus, rodo literatūros teorijos įtaką individualiai kūrybai, Baroko pasaulėjautos įprasminimą skirtingos rūšies kalbų tekstuose. Dvi pirmosios kalbos reprezentuoja *eloquentia sacra* sritį. Viena jų skirta Japonijoje nukankintiems trims jėzuitų misionieriams, kita – Didžiojo penktadienio meditacija Viešpaties kančios tema. Kitos keturios – retai jėzuitų studentų kūryboje pasitaikanti pasaulietinio turinio kalbos, tiesiogiai susijusios su Žemaitija. Tai šlovinamoji kalba netoli Kražių buvusiai Greitiškei, pokalbiai apie Žemaitijos mylių trumpinimo naudą ir žalą, kuriose ryškus Lietuvos istorinis, kultūrinis ir religinis kontekstas, taip pat dviejų skirtingų diskutuojančių žmonių savybės. Knygoje taip pat pateikta iš Žemaitijos kilusio Jono Horodeckio kalba apie Žemaitijos herbą – Lokį. Tai, ko gero, vienintelis kūrinyse senojame Lietuvos raštijoje, skirtas Žemaitijos herbui, o kartu ir visai Žemaitijai.

Ši knyga yra pirmasis leidinys, skirtas tik lotyniškai jėzuitų studentų kūrybai. Kartu tai tarsi paminklas visiems LDK kolegijų studentams: išsilavinusiems, apsisakaičiusiems, išradingiems, šmaikštiems.

Jie papildė dvasininkų luomo ir akademinio to meto elito gretas, dirbo savos valstybės ir tikėjimo naudai, jie yra tiltas, jungiantis mus su praeitimi.

Petras Skarga (Piotr Skarga Powęski, Petrus Skarga, 1536–1612) yra išpūdinga figūra XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios Lenkijos ir Lietuvos literatūroje, kultūroje ir politikoje. Jėzuitas, aktyvus kontrreformacijos veikėjas, publicistas, pamokslininkas, teologas, pirmasis Vilniaus universiteto rektorius paliko gausų literatūrinį palikimą, laiškų ir dokumentų rinkinius. Skargos Seimo pamokslai (*Kazania sejmowe*, I leid. 1597) laikomi vienu meniškiausių XVI a. prozos tekstų Lenkijoje ir LDK, retorinio meno viršūne. Šie pamokslai – tai kvietimas atgailai, siekis sužadinti patriotinius jausmus, priminti vertybes, kurių laikantis galima išgelbėti valstybę.

Siekdami kuo labiau išpopuliarinti Seimo pamoksluose keliamas idėjas, ypač akcentuojant protestantiškųjų tikėjimų pražūtingumą valstybei, jėzuitai įkalbėjo P. Skargą parengti glaustesnį variantą, pavadintą *Kvietimu atgailauti Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliečiams* (*Wzywianie do pokuty obywatelów Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, I leid. 1610). Šioje knygoje pirmą kartą skelbiami P. Skargos pamokslų vertimai į lietuvių kalbą. Juos papildė išsamūs literatūrologės Eugenijos Ulčinaitės ir istorikės Jūratės Kiaupienės straipsniai, atskleidžiantys Skargos ir jo politinių pamokslų svarbą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūroje. ■

LIETUVOS MEDICINA. PAŽANGA IR ASMENYBĖS

VšĮ Leidybos idėjų centras išleido išskirtinio turinio ir formos prestižinį albumo formato leidinį „Lietuvos medicina. Pažanga ir asmenybės“, reprezentuojantį šalies medicinos laimėjimus ir pristatantį žymiausias, labiausiai nusipelnusias ir toli už šalies ribų garsius dabarties Lietuvos medicinos elito atstovus. Anot leidinio vyriausiosios redaktorės Kristinos Pečiūraitės, daugiau nei 600 puslapių apimties knygoje pristatomi dabarties Lietuvos medicinos profesoriai, habilituoti daktarai, profesoriai emeritai. Žymiausias šalies medicinos specialistus rekomendavo medicinos mokslo ir gydymo įstaigos, visuomeninės ir profesinės medikų organizacijos. „Esame įsitikinę, kad po 20 ar 50 metų apie šiuos žmones bus rašoma medicinos vadovėliuose ir enciklopedijose, todėl siekėme įamžinti jų vardus, darbus, atradimus ir apdovanojimus. Esame labai dėkingi garsiems Lietuvos medicinos maloniai sutikusiems pasidalyti savo mintimis apie Lietuvos sveikatos apsaugos sistemą, mediko darbą ir jo reikšmingumą kiekvieno mūsų gyvenime“, – pasakoja vyriausioji redaktorė.

„Gydymo sėkmę lemia ne vien pažangi aparatūra ar naujausios metodikos, bet ir savo profesionalumu geriausiems pasau-

lio medikams nenusileidžiantys Lietuvos gydytojai. <...> Daugelį jų, kaip puikius specialistus, subrandino kartu dirbantys kolegos – profesoriai, habilituoti daktarai ar tiesiog savo darbą labai mylintys ir jam visą savo dėmesį skiriantys gydytojai“, – rašoma knygos apžvalgoje „Lietuvos medicina XX–XXI amžių sandūroje“.

Leidinių sudaro trys dalys. Pirmoje pateikta apžvalga „Lietuvos medicina XX–XXI amžių sandūroje“. Antroje yra 345 labiausiai nusipelnusių Lietuvos medicinos elito atstovų biografijos su nuotraukomis ir 181 pagal pačių profesorių pasakojimus bei suteiktą informaciją parašyta biografinė apybraiža. Trečiojoje dalyje aprašoma šalies medicinos mokslo ir gydymo įstaigų, profesinių organizacijų, draugijų veikla ir pasiekimai.

Leidybos idėjų centro misija – išliekamąją vertę turinčiuose leidiniuose išsaugoti iškilų Lietuvos asmenybių pasiekimus ir nuveiktus darbus, kuriais didžiuojamės, iš kurių galime mokytis ir kurie padeda kurti geresnę valstybę. Leidiniai: „Kraštiečiai. Palanga“, „Kraštiečiai. Klaipėda“, „Kraštiečiai. Šiauliai“, „Lietuvos medicina. Pažanga ir asmenybės“, „Asmenybės. 1990–2015 m. Lietuvos pasiekimai“ ir kt.

vaikams, suaugusiems, šeimai, pedagogams“. Sudarytoja O. Verseckienė. Vilnius: Žara, 2015, 170 p.

Gintautas Tamulaitis. (2015) „Mokslas su prieskoniais“. Vilnius: Tyto alba, p. 391

Milda Damkuvienė [et al.]. (2014) „Klientų suvokiama dalyvavimo vertė kaip organizacijos konkurencingumo didinimo veiksnys“. Mokslo studija. Šiaulių universitetas. Vilnius: BMK leidykla

NAUJOS KNYGOS LIETUVOS MEDICINOS BIBLIOTEKOJE

Bächle-Helde, Bernadette. (2014) „Kompresai ir pavilgai skausmams malšinti“. Iš vokiečių kalbos vertė Indrė Klimkaitė. Vilnius: Aktėja, 134 p.

Clark, Taylor. (2015) „Kaip įveikti nerimą, baimę ir stresą“. Iš anglų kalbos vertė Albinas Šorys. Vilnius: Sofoklis, 367 p.

Informacija ir dokumentavimas. (2015) Tarptautinė bibliotekų statistika (tapatus ISO 2789:2013) Vilnius: Lietuvos standartizacijos departamentas, 72 p.

Evelina Cikanavičiūtė, Justinas Murnikas, Marija Turlinskienė, Eglė Urbutienė. (2014) „Ką valgyti susirgus vėžiu?“ Mitybos vadovas ir daugiau nei 100 receptų onkologiniams pacientams. Sudarė Ieva Drėgviėnė ir Eva Giršaitė. Vilnius: Okohematologinių ligonių bendrija „Kraujas“, 423 p.

Lesinskas, Eugenijus. (2014) „Ausų, nosies ir gerklės ligos“. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 414 p.

Jankauskienė, Danguolė [et. al.]. (2014) „Sveikatos priežiūros darbuotojų ir gyventojų įtraukimo bei dalyvavimo e-sveikatos sistemoje mastas ir tendencijos Lietuvoje“. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 214 p.

Slušnys, Linas, Šukytė Daiva. (2014) „Dėmesio: paauglystė“. Tėvų knyga. Vilnius: Tyto alba, 199 p.

Drazdienė, Nijolė [et. al.]. (2014) „Vaikų ligos ir slauga“. Mokomoji knyga medicinos, slaugos, visuomenės sveikatos studijų programų studentams, gydytojams rezidentams. Mokslinis redaktorius-sudarytojas Algimantas Vingras.

Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, Vilniaus universitetas, 495 p.

„Cukrinis diabeto vadovėlis“. (2013) Parengė Vida Augustinienė. Vilnius: Lietuvos diabeto asociacija, 66 p.

Dovydaitytė, Miglė, Jusienė Roma. (2014) „Konsultavimas mokyklose“. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 146 p.

Lazersonas, Vladimiras. (2014) „Rinkiniai raštai: klaidų taisymai ir papildyti bei pataisyti 5.4 ir 5.5 skirsniai“. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 31 p.

„Sugrįžusi šviesa“. (2013) Medikų poezijos rinkinys. Sudarytojas ir redaktorius Vladas Būragas. Kaunas: Lietuvos nepriklausomųjų rašytojų sąjunga, 206 p.

„Higienos institutas 2009–2014 metais“. (2015) Instituto publikacijos. Vilnius: Higienos institutas, 71 p.

Gudaitytė Jūratė, Gerbutavičius Rolandas [et al.] (2015) „Ikioperacinės anemijos diagnostikos ir gydymo rekomendacijos“. Mokomoji knyga. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Medicinos akademija. Kaunas: Vitae Litera, 52 p.

Kriščiūnas A. [et al.]. (2015) „Sergančiųjų hemofilija rehabilitacija“. Mokomoji knyga. Lietuvos sveikatos mokslų universitetas. Kaunas: Naujasis lankas, 87 p.

Šimkūnaitė, Eugenija. (2015) „Eugenijos Šimkūnaitės receptų rinkinys“ (Eugenijos Šimkūnaitės biografija: p. 22–23) Leidinys skirtas medicinos ir farmacijos specialistams. Sudarė Birutė Karnickienė. Vilnius: Žuvėdra, 206 p.

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOJE IR KITOSE INSTITUCIJOSE PRISTATYTOS KNYGOS

Jonas Grigas. (2015) „Ateitis jau atėjo“. Vilnius: Tyto alba, 267 p.

Libertas Klimka, Juozas Algimantas Krištopaitis. (2015) „Istorijos vėjų pagairėje. Lietuvos

mokslo ir švietimo bruožai“. Vilnius: Didakta, 464 p.

Libertas Klimka, Ričardas Kazlauskas, Živilė Lazauskaitė. (2015) „Po tėviškės dangum: knyga

Prisiminimų popietė, skirta kalbininkės Antanės Kučinskaitės 100-osioms gimimo metinėms

Etnologė Gražina Kadžytė. Liutauro Serapino nuotr.

Prisiminimais apie A. Kučinskaitę dalijosi prof. A. Sabaliauskas

Pranešimą apie A. Kučinskaitės darbus skaitė dr. G. Naktinienė

■ Atkelta iš 5 p.

dyno redaktorių J. Kruopo ir Kazio Ulvydo karta: I. Ermanytė, K. Vosylytė, Vytautas Vitkauskas ir kiti žodyninkai. A. Kučinskaitė išsiskyrė iš kitų. Ji visiškai nekalbėjo tarmiškai, rengėsi labai tvarkingai, buvo santūri, visada pasitempusi. Tačiau taip pat mokėdavo ir smagiai skambiai pasijuokti – tai iš humoristinio rašinėlio laikraštyje, tai iš kolegos pasakymo, kad jo sveikata – „kaip ženoto žvirblis“. Išėjusi iš instituto, A. Kučinskaitė toliau aktyviai darbavosi Lietuvių katalikų mokslo akademijoje ir kt. Sykį Mokslų akademijos bibliotekoje sutiktam J. Klimavičiui prisitarė: „Kai esi pensijoje, tai labiausiai neturi laiko.“

Docentas A. Pupkis papasakojo, kaip A. Kučinskaitė įsitraukė į kalbos kultūros darbą. 1967 m. pabaigoje susibūrė kalbininkų ir kalbos brangintojų sambūris, buvo įkurta Lietuvių kalbos sekcija. A. Kučinskaitė, išėjusi iš instituto, Kalbos sekcijai atidavė visą savo sukauptą lingvistinę patirtį: dirbo „Mūsų kalbos“ redakcijoje, buvo „Kalbos praktikos

patarimų“ (1976) redaktorių kolegijos narė. Minėto kalbos sambūrio dalis buvo televizijos ir radijo kalbos valandėlės. A. Kučinskaitė buvo viena iš tų valandėlių dalyvių kartu su A. Pupkiu ir Aleksu Girdeņu. Kartu su A. Kučinskaite kalbos laideles vedęs A. Pupkis prisiminė, kad Antanė buvo mielo, malonaus ir suderinamo su kitais charakterio.

Etnologė ir tautosakininkė G. Kadžytė pasidžiaugė, kad jubiliejai leidžia žmonėms atnaujinti ir patikslinti savo atmintį. Kaip ir daugelis, etnologė A. Kučinskaitę pažinojo neakivaizdžiai iš jos knygelės „Lietuvių kalbos etiketas“. Gyvai susitikti joms teko dirbant kraštotyros draugijoje. G. Kadžytė Antanę prisiminė kaip tolerantišką, subtilią asmenybę, tačiau pabrėžė, kad mokslininkė turėjo savo tvirtą nuomonę ir nebijodavo jos išsakyti. Kartą kraštotyrininkų susitikime su vieno miestelio bendruomene A. Kučinskaitė buvo raginama pakelti stikliuką. Ji atsistojo ir gana griežtai pasakė: „Kai prie bet kurio stalo bus pradėta gerbti ir negeriančio žmogaus nuomonė, tada ir aš galėsiu saikingai išgerti.“ A. Kučinskaitei rūpėjo, kad Lietuva

būtų blaivi ir dora, kad žmonės rastų bendrą kalbą ne tik išgėrę.

Profesorius A. Sabaliauskas A. Kučinskaitę pirmą kartą sutiko 1953 m. balandį. Tada žodyno redaktorius J. Kruopas jį atvedė į didįjį žodynininkų kambarį, kuriame sėdėjo Zuzana Jonikaitė, Sofija Kėzytė ir A. Kučinskaitė. A. Sabaliauskui buvo patikėta skaityti ir taisyti perrašytą žodyno tekstą. Profesorius prisiminė ir rusų akademiką B. Lariną, kuris daug pagelbėjo A. Kučinskaitei: rūpinosi, kad Maskvoje būtų patvirtintas jos universiteto baigimo diplomai, paskatino Antanę parašyti ir apginti disertaciją „Veiksmožodžio redagavimo principai „Lietuvių kalbos žodyne“ (Disertacija buvo apginta 1959 m.).

Vilniaus dailės akademijos redaktorė T. Valiuvienė kalbėjo apie savo pirmąsias darbo dienas Lietuvių kalbos institute. Atėjusi dirbti į žodynų skyrių 1971 m., ji pajuto, kad žodyno darbui vadovavo ne tik jo redaktorius J. Kruopas, bet ir A. Kučinskaitė: čia buvo jaučiama Antanės tvarka, režimas. T. Valiuvienė pabrėžė, kad A. Kučinskaitė

turėjo tikrą mokytojos gyslelę: mokėdavo taktiškai pasakyti, kaip nereikėtų kalbėti, kaip nederėtų elgtis ir pan. Redaguojant „Krikščioniškosios ikonografijos žodyną“, T. Valiuvienė ne sykį konsultavo ir A. Kučinskaitė, tuo metu dirbusi Katalikų mokslo akademijoje.

Šio renginio metu buvo pasidalyta pluoštais atsiminimų apie A. Kučinskaitę. Ir kalbėjusieji, ir klausiusieji po renginio galėjo drąsiai pasakyti: kuo daugiau daliniesi, tuo daugiau gauni. Atsiminimų fragmentai kaip dėlionės detalės padėjo sukurti vientisą kalbininkės A. Kučinskaitės asmenybės vaizdą.

Didžioji mokslininkės lituanistinio archyvo dalis yra saugoma Lietuvių kalbos instituto archyve. Kalbininkės rankraščiai, laiškai, nuotraukos ir kita dokumentinė medžiaga niekur neprapuolė ir tikėkimės, kad sulauks tyrėjų dėmesio, o apie A. Kučinskaitės darbus bei gyvenimą sulauksime atskiro išsamaus leidinio.

Autorė yra Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro vyresnioji mokslo darbuotoja

Jaunieji Vilniaus universiteto tyrėjai kuria antrąjį lietuvišką kosminį palydovą

■ Atkelta iš 2 p.

gramą kurti. Neįmanoma jos sukurti „iš viršaus“, kai kažkas valdžioje ar net universiteto vadovybėje pasakytų, kad, pavyzdžiui, dabar bus tokia programa ir pradėkite ją vykdyti. Neįmanoma imtis veiklos, kuriai Lietuva neturi kompetencijų.

Jau apgalvojome būsimų palydovų kūrimo koncepciją ir palaipsniui ją papildome, tiksliname, detalizuojame. Suplanavome ir būsimus eksperimentus, kuriuos norėtume atlikti arba dalyvauti su kitų valstybių komandomis. Dabar mūsų darbas per ateinančius metus – antrojo palydovo konstravimas, po to lauks nauji eksperimentai. Toliau plėtosime raketinių variklių tyrimus, tyrinėsimė traukos sistemas. Įgijome geros patirties, tyrinėdami vienkomponentį kurą, toliau tobulinsime šios srities kompetencijas. Gilinsime tiek fundamentines, tiek ir taikomas žinias.

Viena iš ryškesnių mūsų ateities veiklos sričių yra ryšių sistemų tyrimai. Ir dabar, vykdydami „Lituanicos SAT-2“ projektą, ketiname atlikti eksperimentą – perduoti duomenis tarp palydovo ir nepilotuojamų

orlaivių. Skrendant nepilotuojamam orlaivui, pabandysime perduoti duomenis iš palydovo ir į palydovą. Susitelkėme į dvi pagrindines sritis – mažųjų variklių ir kosminės komunikacijos priemonių tobulinimą. Turime veiklos viziją keleriems metams. Taigi, prie Lietuvos kosminės programos kūrimo labai prisidedame.

Beje, Ūkio ministerija yra atsakinga už bendrą programą. Ji, nors ir mažais žingsneliais, yra vykdoma, o mes vadovaujamės savo vizija, kuri tarnauja bendrajai programai. Joje, kaip tikėtina, gana gerai integruojami lietuviškų lazerių tyrimai, juos pritaikant komunikacijos reikmėms ir pan. Kolegos iš Kauno technologijos universiteto gana sparčiai dirba su pjezo įrenginiais, tyrinėdami, kaip būtų galima atlikti mažųjų palydovų pozicionavimą, pasitelkiant tokius įrenginius. Taigi bendroji Lietuvos kosminių tyrimų programa ir formuojasi iš atskirose institucijose vykdomų projektų. Ūkio ministerija, matyt, bus ta koordinuojanti institucija, kuri šias veiklas sujungs. Programa ir liktų tik programa, jei neatsirastų jai įgyvendinti būtino finansavimo.

Prieš keletą metų lankantis Astanos (Kazachstano sostinės) Eurazijos universitete, jo atstovai iškėlė idėją panaudoti palydovinę techniką tobulinant universitetinių studijų procesą ir įtraukiant studentus (ypač magistrantus ir doktorantus) į mokslinę veiklą. Jie pasisiūlė sukurti „studentišką“ palydovą, galinti tarnauti šiam tikslui, ir kvietė šioje programoje dalyvauti Lietuvos atstovus. Jie užsiminė, kad tokį palydovą galėtų išvesti į orbitą patys. Juk ir Baikunoro kosmodromas yra Kazachstane. Labai aiškiai buvo išreikštas jų noras bendradarbiauti su ES nare – Lietuva: dažniau keistis profesoriais, priimti studijuoti Lietuvoje daugiau studentų iš Kazachstano, vykdyti bendrus tyrimus.

Įdomu tai, kad bendradarbiauti siūlėsi Italijos ir Prancūzijos atstovai, tačiau Eurazijos universiteto vadovų dėmesys labiau krypo į Lietuvą. Jie matė geresnę galimybę laisvai bendrauti rusų kalba, galimą geresnę tarpusavio supratimą ir pan. Bet mūsų delegaciją tada sudarė socialinių mokslų atstovai, kuriems kosmoso tematika atrodė labai tolima, todėl jie nieko konkrečiau

negalėjo aptarti. Tačiau gal verta grįžti prie tokio bendradarbiavimo idėjos ir ją profesionaliai išnagrinėti? Ką jūs apie tai manote? Klausiu dar ir todėl, kad dabartinės jūsų darbų programos realizavimas labai priklauso nuo didžiųjų ES valstybių nusiteikimo bendradarbiauti.

„Qube Sat“ projekto idėja ir buvo skirta tam, kad per universitetų tarptautinį bendradarbiavimą ir edukaciją galima būtų parengti žmones didelio masto, labai reikšmingiems projektams. Šis standartas dabar jau tiek įsitvirtino, kad ateina ir į komercinę sritį. Jau ne tik susipažįstama su mažųjų palydovų konstravimu idėjomis, bet ir įgyvendinami plačios apimties projektai. Mūsų dalyvavimas „Qube 50“ projekte, kurio tikslas – iširti žemutinę termosferą, jos sandarą ir fizikines savybes, kaip ji kinta laike, ir yra tokios rūšies projektas. Jame dalyvauja, kaip minėta, 50 šalių, dirba tūkstančiai žmonių. Todėl ir Kazachstano pasiūlymus, jei jie ir dabar galioja, verta labai atidžiai išnagrinėti ir plėsti bendradarbiavimą.

VU kosminių tyrimų programos narius kalbino prof. dr. Jonas Jasaitis

Bibliotheca curiosa – įdomioji biblioteka

■ Atkelta iš 6 p.

aprašyti XVII–XVIII a. iliuzionistų triukai, fejerverkų atsiradimas, ateities pranašystės XVI a., chiromantijos, fizionomikos (teorijos, aiškinančios ryšį tarp žmogaus veido bruožų ir psichinių savybių), alchemijos pasiekimai XVI–XVII a., legendinės amžinojo variklio ir filosofinio akmens paieškos. Kriptografijos arba šifravimo meno populiarumas XVI a. pasiekė tokį aukštą lygį, kad buvo sukurta šifravimo sistema, kurią „nulausti“ matematikai sugebėjo tik XIX a. – parodoje eksponuojami Blezo Viženerio (pranc. *Blaise de Vigenère*, 1523–1596) šifravimo lentelė ir italų mokslininko-polimato Džiambattisto dela Portos (it. *Giambattista della Porta*, 1535–1616) kriptografijos vadovėlis. Pristatoma ir tai, kuo gyveno anų laikų žmonės. Pavyzdžiui, kartais *tekstine* *kunstkamera* vadinamas vienas iš XVII a. populiarių enciklopedinio pobūdžio veikalų, kuriame pasakojama apie įvairiausių tiek mokslininkų pagrįstus, tiek ir fantastinius įvykius bei istorijas. Kita knyga – XVII a. atlikto egiptietiškos mumijos mokslinio tyrimo aprašymas.

Be šių visų laikų bendražmogiškų domėjimosi sričių, parodoje galima rasti ir kiek keistokų temų. Ne visai įprasta matyti veikalus, kuriuose nagrinėjama, pvz., palankinių arba neštuvų praeitis ir raida, aliejinių lempų ar kovos vežimų istorija. Nustebino tai, kad įvairių vaistų informaciniai vartojimo lapeliai buvo rašomi jau XVII a. (gintaro aliejaus aprašymas), maisto gamybos receptų knygos buvo populiarios nuo XVI a., o pirkliai turėjo knygą, kurioje surašytos ir sulygintos visos žinomos įvairiose šalyse naudojamos matų sistemos, net populiariausių prekių (aliejaus, druskos, prieskonių, vilnos ir kt.) kainos.

Dar viena parodos tema – karas. Tai buvo viena populiariausių XVIII a. temų nuolat kariaujančioje Europoje, todėl įvairūs karo strategijos ir taktikos, karinės architektūros ir ginkluotės veikalai buvo labai paklausūs. Būtent tuomet ir buvo išverstas į prancūzų kalbą Kinijos generolo Sun Dže (kin. *Sun Zi*, 544–496 m. pr. Kr.) traktatas „*Karo menas*“ (1772), kurio tekstais dar ir šiandien naudojasi kai kurios garsiausios karo akademijos, mokydamos savo auklėtinius.

Kita parodos dalis yra skirta knygoms, kaip fizinio objekto, turinčio istorinę ir kultūrinę

Mumija

vertę, apžvalgai. Senosios knygos nėra vien tik visuomenei neįdomūs, nesuprantama kalba parašyti tekstai, kurie dar dažnai puikiai žinomi ir mokslininkų pasaulyje. Kiekviena knyga yra unikumas, antikvarinis eksponatas, muziejinė vertybė – su savo unikalia istorija, savo išskirtiniu viršeliu, knygos viduje esančiais jau taip pat istorinę vertę turinčiais objektais, nesikartojančiais įrašais. Todėl parodoje eksponuojami rečiau pasitaikantys knygų viršeliai, pavyzdžiui, prirašyto, auktinto senovinio pergamento viršelis, šiaudais dekoruotas viršelis ar viršelis, paverstas šachmatų ir nardų (vieno iš seniausių stalo žaidimų dviem žaidėjams) lentomis. Kokiais dažais senovėje būdavo spalvinamos knygos ir kokios ryškios išliko šios spalvos iki mūsų dienų, galima pamatyti sustojus prie skyriaus „Ranka spalvintos knygos“.

Niekada iki šiol nebuvo eksponuojamos apdegusios ar biologinių kenkėjų, cenzūros sugadintos knygos, kurios dabar sudėtos skyrelyje „Netikėtumai knygų viduje“. Parodoje galima pamatyti ir įvairių knygose randamų daiktų: džiovintų augalų, vabzdžių, dailininko teptuką, draudimo polisą, VUB restauratorių sulipdytą knygoje rastą sutrupėjusį kalėdaitį. Be abejonės, didelio susidomėjimo turėtų susilaukti skyrelis „Knygų graffiti“, kuriame sudėtos knygos su ranka pieštomis iliustracijomis – senųjų laikų VU studentų piešti dėstytojų portretai ir kiti senovės dailininkų piešiniai. Eksponuojamos knygos su įvairiais įrašais, kai ne tik komentuojamas tekstas ar užsirašoma svarbi informacija, bet ir grasinama knygų vagims įvairiomis baisiomis bausmėmis.

Rengdami parodą, rengėjai siekė sudominti, galbūt net kartais šiek tiek ir abstuibinti. Todėl tikimės, kad atėję apžiūrėti parodos „*Bibliotheca curiosa*“, lankytojai išsineš tokį patį susižavėjimą, netikėtumo pojūtį, nustebimą, kokius patiriame mes, Retų spaudinių skyriaus darbuotojai, aptikę saugyklose kokią nors dar nematytą, „senoviškai naują“ įdomybę.

Autorė yra Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus darbuotoja.

Receptai (tekstas XVII a.)

„Kaip paruošti kaplūną arba gaidį su citrinomis arba apelsiniais (61 p.)“

Pasiruošk kruopščiai ir švariai kaplūną (kastruotą jauną gaidelį) ir gerai iškepę jį, kad būtų trapus: tada paimk tris citrinas arba šešis apelsinus, nulupk juos ir išimk sėklas, supjaustyk plonais griežinėliais, sudėk juos į keptuvę arba puodą, įpilk ten gero vyno, pridėk daug cukraus, cinamono ir imbiero, leisk pavirti, ir kai tai išvirs, tuomet įdėk keptą kaplūną į dubenį ir apipilk šiuo sultiniu, gerai puodą uždenk, ir kai tu panorėsi patiekalą paduoti į stalą, iš jo pasklis cinamono aromatas.“

Prancūziški receptai (XVII a.):

„Minkšti arba sviestiniai pyragaičiai“

Imama balto sūrio, pusė svaro šviežio sviesto ir keletas svarų miltų ir druskos tiek, kiek reikia. Visą gerai išminkyti su šaltu vandeniu ir patikrinti, ar nieko netrūksta, tada padarykite pyragėlius ir padėkite juos ant sviestuoto popieriaus, patepkite juos kiaušinio tryniu ir kepkite krosnyje.“

Rankraštiniai įrašai su grasinimais (XIX a.):

„Walditoius tos Knigos Fabijonas Gudas iz Dapsziu priguli pri Szymonio Alie Wieszintu Parofijos. Jejgu tropitus pamestie, taj praszau Atniesztie taj Łabaj padiekawosiu ir aluczium patraktawosiu. O jejgu nietnasztum taj kad tau iz pieczio runka Nudzitu.“

„Walditojs Tos Knigos Jurgis. Jej man tropitus pamesti praszo pasman Atneszti. O jei to knigo pawoktu tam Akis iz kaktos Iszoktu.“

„Povilas Katkus. Kas tan Kniga Pavoks, tas trejus Metus pekla Kroks.“

Arabų gydytojo knyga apie sveiką gyvenimą (tekstas XI a.)

„...Knyga apie šešis dalykus, kurie būtini žmogui kiekvieną dieną sveikatai palaikyti. Pirmasis yra oras, reikalingas širdžiai. Antrasis – teisinga mityba ir gėrimas. Trečiasis – tinkamas judėjimas ir poilsis. Ketvirtasis – besaikio miego ir būdravimo draudimas. Penktasis – teisingas skysčių reguliavimas. Šeštasis – džiaugsmo, pykčio, baimės ir kančios saikingumas.“

Citatos iš parodoje eksponuojamų knygų: Iš knygos „Raganų kūjis“ (tekstas XV a.):

„...Toje pačioje vyskupystėje (Švarcvalde) ragana, pasmerkta sudeginimui už padėgimą, velkančiam ją prie laužo budeliui, pasakė: „Aš tave apdovanosiu.“ Tuo pat metu spjovė jam į veidą. Tučiuojau jį apniko raupai visame kūne ir jis mirė po keleto dienų. <...> Mes taip pat nustatėme, kad krintamoji liga arba epilepsija persiduoda žmonėms per kiaušinius, kurie prieš tai buvo įdėti kartu su numirėlių kūnu į karstą, ir svarbiausia, tokių numirėlių, kurie taip pat būtų buvę burtininkais. Tokie kiaušiniai, po kurio laiko išimti iš karsto, būdavo duodami valgant arba geriant laikantis tam tikro ritualo. Po to valgytojas tapdavo epileptiku...“

„...Vienas iš mūsų, inkvizitorius, surado kaimelį, kurio gyventojai buvo beveik išmirę. Ten sklido kalbos, kad viena palaidota moteris karste visą laiką ryja savo įkapes, ir maras nesiliaus tol, kol šita moteris nesuris visų įkapių. Pasitarus vietinei valdžiai, moters kapas buvo iškastas. Susirinkusieji pamatė, kad lavonas buvo surijęs jau beveik pusę įkapių. Kada tai pamatė seniūnas, susijaudinęs išsitraukė kardą, nukirto lavonui galvą ir išmetė ją iš kapo. Po to maras tuoj pat liovėsi...“

Nardymo varpas

LIETUVOS KULTŪROS DRAUGIJŲ VEIKLOS PĖDSAKAIS

Tėvynės pažinimo draugija: ištakos, veikla, pasiekimai

Vytautas RIMŠA

Tautinių draugijų veiklos samprata ir prasmė

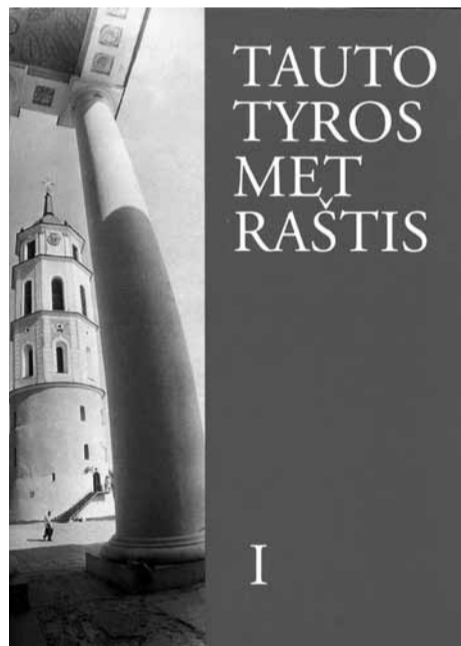
Labai svarbus vaidmuo, ugdant ir stiprinant mūsų valstybės gyventojų tautinį imunitetą, savimonę ir saviraišką, ypač sprendžiant jų nacionalinės savasties, istorinių tautinių tradicijų ir etnokultūros išsaugojimo problemas, pagaliau, skiepijant visuomenėje pagarbą tautos istorijai, puoselėjant šventus prierašus ir meilės jausmus savo artimui, šeimai, gimtinei ir tėvynei, šiandieninėje Lietuvoje turėtų tekti visuomeninėms nevyriausybinėms organizacijoms – asociacijoms, draugijoms, bendruomenėms ir kitiems socialiniams sambūriams.

Nepriklausomybės laikotarpiu (1918–1941 m.) ir atkūrus Lietuvos valstybingumą (nuo 1990 m.), daug tokių bendrijų, skatinamos šalies gyventojų socializacijos procesus ir ugdydamos jų meilę bei pagarbą savo tėvynei, atliko itin svarbų vaidmenį. Jos ir šiuo metu savanoriškai, įvairiomis formomis nuosekliai dirba mokslo, tautotyros, edukacijos, kultūros, taip pat ir patriotinių ugdymo darbą, kuriuo dar menkai domisi ar neįstengia aprėpti valstybė ir jos išlaikomos institucijos. Prisiminkime, pavyzdžiui, kad ir spaudoje jau gerą dešimtmetį gvildenamą problemą apie nepakankamą moksleivių patriotinį ugdymą mokyklose, arba tas vietoves, kuriose per pastaruosius 25-erius nepriklausomybės metus neliko nė vienos valstybės išlaikomos mokyklos, kultūros centro ar bibliotekos. Tokia socialinė ir kultūrinė dalies gyventojų atskirtis, ypač galimybių mažinimas savarankiškai šviestis ir lavintis, didina visuomenės susiskaldymą ir kelia opias Lietuvos valstybės bei tautos išlikimo, jos savasties išsaugojimo problemas. O tai – vienas esminių mūsų valstybės ir tautos vystymosi strateginių klausimų.

Prof. Onos Voverienės nuomone, Lietuvos tautos išlikimo, savasties, tradicijų, ir nacionalinio paveldo išsaugojimo problema itin padidino: „<...> Lietuvos kultūroje dominavę sovietiniai internacionalistai, ir dabar valdžios remiami ir dominuojantys – globalistai-kosmopolitai, sudarantys galingas viešosios ir mokslinės žiniasklaidos propagandines pajėgas, besistengiantys iš Tautos atminties išrauti tautinę savimonę, iš moksleivių programų – Tautos istoriją ir didžiųjų mūsų Tautos vyrų ir moterų žygdarbius, kuriant ir stiprinant mūsų Tautos

valstybę ir kultūrą. O ką jau ir bekalbėti apie tautotyros mokslą ir jos tyrėjų pastangas gaivinti mūsų tautotyros istoriją, jos didvyrius ir kurti jos teoriją, mūsų Tautos išlikimo globalėjančiame pasaulyje pamatą.“ („Mokslo Lietuva“, 2012 m. rugpjūčio 29 d.). Šiame kontekste, sprendžiant lietuvių tautos išlikimo ir ateities, konsolidacijos ir socialinio imuniteto ar tautinių tradicijų ir savasties išsaugojimo, pagaliau – gyventojų pilietiškumo ir patriotizmo ugdymo problemas, tautinių asociacijų ir draugijų veikla bei istorijos, kraštotyros, tautotyros, edukacijos ir kultūros darbai įgauna neįkainojamą vertę.

Sektiniu pavyzdžiu kitiems judėjimams, sprendžiant šiuos uždavinius, galėtų būti **Tėvynės pažinimo draugijos** (toliau – TPD) veikla. Pirmiausia, gyventojams konsoliduoti, minėtoms problemoms spręsti ir savo tikslams realizuoti, ji yra subūrusi daug mokslo darbuotojų ir kitų specialistų – gimtojo krašto ir tėvynės patriotų. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, siekdama atgaivinti ir išplėsti tautotyros, kraštotyros, etnokultūros ir kitus šios krypties socialinius tyrimus, stiprinti gyventojų patriotinius jausmus, draugija parengė ir išleido kelias dešimtis

TPD metraštis

akademinių lygio mokslinių darbų, turinčių ryškią išliekamąją vertę. Žinant draugijos vadovų ir narių mokslinės veiklos užmojus, atliktų tyrimų tematikos aprėptį ir rezultatus, tenka net stebėtis ir džiaugtis jų entuziazmu, atkaklumu, nuoseklumu ir darbštumu.

TPD ištakos ir veiklos istoriniai aspektai

Draugijos sukūrimo ištakos siekia Lietuvos Respublikos nepriklausomybės paskelbimo laikus. Iš esmės jos idėją subrandino ir įgyvendino Kaune būrelis to meto Laiškinosios sostinės inteligentų, panorusių visuomenine veikla aktyviau įsitraukti į jaunos valstybės kūrimo procesus ir atgimstančios tėvynės bei tautos puoselėjimo darbus. Tai atitiko pakilią, tuo metu šalyje sparčiai plintančią patriotinę dvasią ir bendrus tautos siekius. Nevalia paminėti, kad Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu gimtojo krašto pažinimas, tyrimas ir žinių apie jį sklaida buvo itin aukštai vertinami ir suprantami, kaip vieni iš svarbiausių valstybės ir visuo-

meninių jos institucijų veiklos uždavinių bei lietuvių tautos patriotinio ugdymo pagrindinių darbų. Daug inteligentų giliai tikėjo, kad nuo to labai daug priklausys visos valstybės ir tautos ateitis, jos kultūra ir ekonominis lygis. Gimtojo krašto ir tėvynės pažinimo dalykus buvo imta dėstyti net mokyklose.

Panašių tautinių, mokslinių, edukacinių ir politinių jaunos valstybės kūrimo nuostatų, sparčiai plitusių visuomenėje, veikiamas, žinomas to meto dailininkas, archeologas ir muziejininkas, tautos istorinės ir kultūrinės atminties žadintojas Tomas Daugirdas (1852–1919) ir sumojo įkurti Tėvynės pažinimo draugiją. Aptarus visa tai su keliais bendraminčiais, 1919 m. gegužės 28 dieną TPD buvo įteisinta ir pradėjo darbą.

Steigėjų užmojai buvo dideli. Įstatuose jie skelbė, kad TPD rūpinsis kultūros paminklų registracijos, apsaugos ir tyrimo problemomis, muziejų ir archyvų veikla, planuos istorijos, archeologijos, etnologijos ir etnografijos, gamtos ir lietuvių liaudies meno tyrimus, telks šiam darbui Lietuvos mokslininkus ir kitus suinteresuotus asmenis. Ypač daug dėmesio žadėta skirti moksleiviams ir jaunimui, buriant juos kraštotyros ir tauto-

gamtininkas Tadas Ivanauskas, dailininkas Kajetonas Sklėrius, psichologas ir pedagogas Jonas Vabalas-Gudaitis, botanikas Liudas Vailionis ir kt. Bendromis jėgomis atlikta nemažai organizacinių ir kitų darbų: parengti ir paskelbti TPD įstatai, sudaryti ir aptarti perspektyvinius veiklos planus, parengti metodiniai patarimai tėvynės pažinimo ir tautinio ugdymo darbams šalies mokyklose organizuoti. Mokslininkai ir akademinis jaunimas buvo raginamas drąsiau imtis tautotyros bei kraštotyros mokslinės veiklos mokslinės veiklos. Pradėta rašyti šia tema knygeles ir straipsnius.

Deja, prasidėjus sovietų invazijai į mūsų šalį, o militaristinei Lenkijai išdavikiškai okupavus sostinę Vilnių ir Pietryčių Lietuvos kraštą, TPD veiklos planai liko neįgyvendinti, nes jėgos ir ištekliai greitai išseko. Ieškodama išeičių ir būdų išgyventi, TPD tuo metu susijungė su Lietuvos mokslo draugija ir veikė išvien (Račkauskas K. Tautos atminties sargybiniai. V., 2012). Įžengus į Lietuvą okupacinei SSRS kariuomenei, TPD, kaip ir kitos čia veikusios mokslo, kultūros ir edukacijos organizacijos, buvo uždrausta ir jos veikla nutrūko.

Darbai atkūrus nepriklausomybę

Antrasis ir intensyviausias draugijos veiklos laikotarpis pasidėjo Lietuvos valstybės savarankiškumo atkūrimo metais. 1989 m. spalio 2 d. žymaus istoriko ir kraštotyrininko, vėliau ilgamečio jos pirmininko, dr. Kazio Račkausko iniciatyva TPD buvo atkurta, o jos programa – gerokai papildyta ir išplėsta. Netrukus buvo įkurta leidykla „Gimtinė“, o nuo 1997 m. darbą pradėjo ir Tėviškės pažinimo paramos fondas, kuris rėmė draugijos leidinius, rengė ir įgyvendino jos projektus. Leidyklai ir fondui vadovavo TPD pirmininkas.

Naujuose TPD įstatuose buvo rašoma, kad ateityje ji: burs darbui tautiečius, besidominčius šeimos, gimtinės ir tėviškės praeitimi; talkins mokslui, tiriant nedidelių vietovių praeitį, kultūrą ir gamtą; kels draugijos narių mokslinę kvalifikaciją ir leis literatūrą; ugdytų visuomenės tautinę savivoką, istorinį išprusimą ir dvasingumą; leis švietėjiškais ir pažintiniais tikslais laikraštį bei knygas. Visa tai ketinta įgyvendinti kultūros, švietimo ir auklėjamojo darbo priemonėmis. Svarbus vaidmuo taip pat turėjo tekti krašto istorijos ir dabartinio gyvenimo pažintiniams seminarams, konferencijoms, jaunimo ir moksleivių vasaros stovykloms, knygų leidybai. Be to, jaunimui ir moksleiviams numatyta rengti viktorinas tokiomis temomis, kaip šeima, gimtinė, tėviškė ir kt.

TPD pirmininkas dr. Kazimieras Račkauskas sugebėjo suburti kelis šimtus tautotyros entuziastų, išplėtė jos padalinių skaičių respublikoje, o veiklą ėmė organizuoti teritoriniu principu. Dabar TPD skyriai veikia daugelyje miestų ir rajonų, o neretai – ir gimnazijose bei kitose mokyklose. Aktyviausi iš jų yra Vilniaus, Kauno, Druskininkų, Alytaus, Telšių, Kazlų Rūdos skyriai, kurių nariai – įvairių profesijų žmonės. Nemažą jų dalį sudaro spėjė pagarsėti mokslininkai. Antai, vien sostinės skyriui priklauso profesorai Vytenis Rimkus ir Ona Voverienė, mokslų daktarai – Jonas Rekešius, Kazimieras Račkauskas, Jonas Dautaras, Nastazija Kairiūkštytė ir kt.

Tęsinys kitame numeryje

Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvas Šiaulių universiteto bibliotekoje

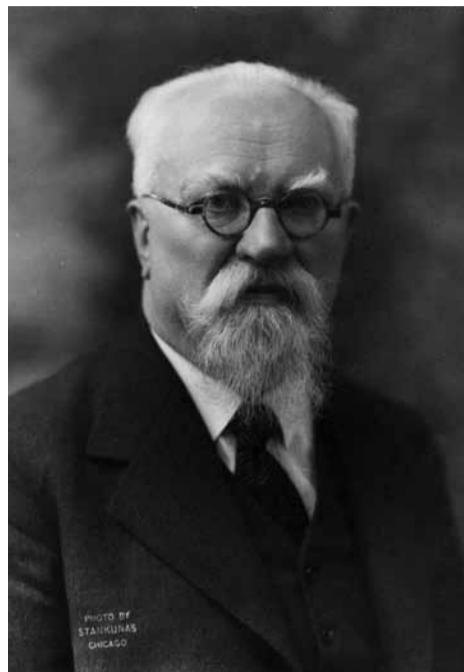
Alina ŠALAVĖJIENĖ

2005 m. spalio 13 d. mena pirmojo išveivijos archyvo perkėlimo į Šiaulių universitetą pradžią. Tą dieną buvo pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp Šiaulių universiteto, kuriam atstovavo tuometinis rektorius Vincas Laurutis, ir Vytauto Jono Šliūpo. Sutartyje buvo numatytos Kalifornijoje įkurto aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo saugojimo Šiauliuose sąlygos, pagal kurias archyvas bus nedalomas ir saugomas universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriuje. Kartu buvo išpareigota gautą medžiagą sutvarkyti, skleisti apie archyvą informaciją ir garantuoti prieinamumą visiems besidomintiems.

Archyvo įkūrimas Amerikoje

Šio archyvo įkūrėjas – dr. Jono Šliūpo ir jo antrosios žmonos Grasildos Grauslytės-Šliūpienės sūnus Vytautas Jonas Šliūpas, gimė 1930 m. Palangoje. 1944 m. Šliūpų šeima, pasitraukusi iš okupuotos Lietuvos, apsistojo Austrijos, vėliau – Vokietijos pabėgėlių stovyklose. Į Jungtines Amerikos Valstijas Vytautas Šliūpas atvyko 1947 m. jau tik su mama (dr. J. Šliūpas mirė 1944 m. Berlyne). Amerikoje baigė statybos inžinerijos ir hidraulikos mokslus, įgijo universitetinį išsilavinimą. Studijų metais dalyvavo jaunimo veikloje, buvo aktyvus skautas. Karjerą Vytautas Šliūpas plėtojo keliaudamas po visą pasaulį: dirbo Liberijoje, Bolivijoje, Pakistane, Bankoke, Afrikoje, Artimuosiuose Rytuose, Saudo Arabijoje ir kitur. Darbą sėkmingai derino su dalyvavimu įvairių draugijų veikloje. 1985 m. išėjęs į pensiją, V. Šliūpas pasinėrė į lietuvišką veiklą: dirbo Amerikos lietuvių organizacijose, bendradarbiavo spaudoje. 1987 m. lapkričio mėn. Kalifornijoje (San Francisko) įsteigė savo tėvo dr. Jono Šliūpo archyvą.

Pirmiausia į archyvą pateko Jono Šliūpo žmonos Grasildos Grauslytės kaupta medžiaga: nuotraukos, laiškai, straipsniai, asmeniniai daiktai. Sūnus Vytautas, važinėdamas po Ameriką, rinko raštus apie tėvą, skaitė paskaitas, užmezgė ryšius ne tik

Aušrininkas dr. Jonas Šliūpas (nuotrauka iš archyvo, perduoto Šiaulių universitetui)

su Amerikos, bet ir Australijos, Kanados, Lenkijos lietuviams, gavo žinių ir iš Lietuvos bibliotekų, muziejų bei archyvų. Visą laiką jam talkino žmona Vanda Šliūpienė, kuri rūpinosi archyvo tvarkymu – rūšiavo ir sistemino surinktą medžiagą.

Iš pradžių buvo renkama informacija tik apie dr. Joną Šliūpą. Vėliau aukotojai pasiūlė archyvą praplėsti ir kaupti jame kitą lietuviams svarbią medžiagą. Taip aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvas tapo lietuvių kultūros archyvu Amerikos vakaruose, kuriam spaudinius ir daiktus dovanojo per 400 asmenų.

Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo perkėlimas į Lietuvą

Vytautui Šliūpui buvo svarbu, kad sukauptas archyvas būtų naudingas besidomintiems Lietuvos istorija, kultūra, taigi nusprendė jį perkelti į Lietuvą. Ilgai galvojo, kur reikėtų įkurti – Palangoje ar atiduoti Vilniaus, Kauno universitetams, bibliotekoms ar archyvams. Po įvairių svarstymų

Inž. Vytautas Šliūpas – dr. Jono Šliūpo archyvo steigėjas

buvo pasirinkta Šiaulių universiteto biblioteka. Juk Jonas Šliūpas gimė Šiaulių krašte, vėliau, gyvendamas Šiauliuose, paliko gana didelį indėlį miesto kultūriniam ir visuomeniniam gyvenimui (mokytojavo berniukų gimnazijoje, įkūrė „Titnago“ spaustuve, pradėjo leisti „Šiaulių naujienas“, šiame mieste parašė ir išleido ne vieną knygą). Kadangi tuo metu buvo rengiamasi renovuoti Šiaulių universiteto biblioteką, buvo nuspręsta, kad čia tinkama vieta tokiam archyvui. Dar viena priežastis, padėjusi apsispręsti, – Šiaulių universitete dar nebuvo panašaus archyvo ar kolekcijos.

Pirmoji archyvo siunta iš Kalifornijos

Besitęsiantys bibliotekos renovacijos darbai šiek tiek pakoregavo 2005 m. sutartyje numatytas archyvo persiuntimo į Lietuvą datas. 2009 m. sausio 13 d. biblioteka gavo pirmąją archyvo siuntą – 205 dėžes, kurios svėrė apie tris tonas. Retų spaudinių skyriuje

buvo paruošta atskira patalpa, skirta dr. Jono Šliūpo archyvui.

Pirmoje siuntoje buvo 2 895 knygos, 11 pavadinimų 1885–2007 m. periodinių leidinių, 50 rankraštinių bylų, nuotraukų, paveikslų, plakatų, plokštelių, suvenyrų. Kartu buvo atsiųstas didelis ant ryžių popieriaus tapytas paveikslas, kurį Vytautas Šliūpas 1968 m. pirkė Kambodžos šventykloje.

Archyvo atidarymas Šiauliuose

Oficialus aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo atidarymas įvyko 2009 m. birželio 12 d. Jame dalyvavo iš Amerikos atvykę Vanda ir Vytautas Šliūpai. Archyvo atidarymą lydėjo staigmenos. V. Šliūpas pristatė iki tol Palangos gintaro muziejuje saugotą palangiškio menininko Jono Liukaičio sukurtą gintarinę mozaiką Jono Šliūpo portretą, kuris dabar puošia archyvo patalpas. Šiauliuose

■ Nukelta | 12 p.

Seimui pristatyta Vyriausybės metinės veiklos ataskaita

Balandžio 7 d. Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius Seimui pristatė Vyriausybės 2014 m. veiklos ataskaitą. Premjeras pabrėžė, kad šis laikas Vyriausybei buvo išskirtinis dėl neprognozuojamų išorės veiksnių ir užduočių svarbos. A. Butkevičius ypač akcentavo pastatytą suskystintųjų gamtinių dujų terminalą, sėkmingą euro įvedimo pasirengimą. Vyriausybės vadovo teigimu, praėję metai buvo įtempti ir dėl tarptautinės politikos iššūkių – Europos rytuose dar labiau sustiprėjo galios politikos apraiškos. „Rusijos agresija Ukrainoje atgaivino civilizuotame pasaulyje pamirštą nerimą dėl valstybės sienų ir teritorijos saugumo, sukėlusį pavojų ekonomikos ir socialinės aplinkos stabilumui“, – kalbėjo A. Butkevičius. Jo nuomone, itin svarbūs buvo nacionaliniai sprendimai, didinantys finansavimą krašto apsaugai.

„Išorės aplinką blogino aštrėjanti geopolitinė situacija, kuri trikdė euro zonos atsivertimą ir riboję spartesnę Lietuvos ūkio

augimą“, – sakė premjeras, akcentuodamas Rusijos taikomus draudimus lietuviškos kilmės maisto prekių eksportui, apribojimus vežėjų verslui ir nenuspėjamus veiksmus politikos ir verslo santykiuose. Tačiau tinkama ekonominė politika padėjo išvengti didesnio augimo tempo kritimo. „Lietuva pernai vėl buvo tarp Europos Sąjungos valstybių lyderių, kurių ekonomika augo sparčiausiai. <...> Tarptautinis valiutos fondas pirmą kartą Lietuvą įtraukė į išsivysčiusios ekonomikos šalių sąrašą“, – teigė A. Butkevičius. Jis pridūrė, kad beveik tuo pačiu metu viena įtakingiausių tarptautinių institucijų – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija – priėmė sprendimą pakviesti Lietuvą derėtis dėl narystės.

Ministras Pirmininkas atkreipė dėmesį, kad žurnalo „Foreign Policy“ 2014 m. investicijų pelningumo indeksas rodo, kad Lietuva – palankiausia valstybė investuoti Baltijos šalyse ir antra Europoje pagal prognozuojamą jų pelningumą, o Pasaulio

ekonomikos forumo ataskaitoje pernai Lietuva paskelbta 41-ąja tarp 144 pasaulio konkurencingiausių valstybių. Pagal tiesiogines užsienio investicijas ir technologijų diegimo rodiklį ji įsitvirtino gana aukštai – 7 vietoje. „Investuok Lietuvoje“ duomenimis, Lietuva, praėjusiais metais pritraukusi 44 tiesioginių užsienio investicijų projektus, ryškiai pirmauja tarp Baltijos šalių. „Bendra investicijų į ilgalaikį turtą vertė sudaro daugiau nei 0,5 mlrd. eurų, o juos įgyvendinus bus sukurta beveik 3 200 naujų darbo vietų“, – pabrėžė Vyriausybės vadovas.

Pranešėjo tvirtinimu, pasiektas persilaužimas, mažinant jaunimo nedarbą. „Praėjusiais metais įdarbinta 40,8 tūkst. jaunų bedarbių. Kryptinga užimtumo didinimo politika leido Lietuvai priartėti prie Europos Sąjungos nedarbo lygio vidurkio“, – kalbėjo premjeras. Jis pabrėžė, bendradarbiaujant su verslu, pradėtą profesinio mokymo pertvarką, diegiamą modulinę profesinio mokymo programą, sudarančią galimybę lanksčiai

reaguoti į verslo poreikius, užsakymo įvairių finansuojamų vietų principo svarbą.

Premjeras akcentavo sprendimą pertvarkyti visą verslo priežiūros sistemą, kad būtų išgrynintos funkcijos ir sumažintas tikrintojų skaičius. Tarp numatomų svarbių darbų A. Butkevičius minėjo vaikų globos sistemos pertvarką, Lietuvos eksporto įvairinimą, šilumos ūkio pertvarką ir gyvenamųjų namų renovaciją, energetikos projektus, Lietuvos 100-mečio sukakties įprasminimą, sukurta naują socialinį modelį ir jo įgyvendinimą bei kt.

Ministriui Pirmininkui A. Butkevičiui pristatė Vyriausybės ataskaitą, toliau ją svarstys Seimo komitetai. Birželio 2 d. plenariniame posėdyje numatoma surengti specialią Seimo diskusiją, kurios pabaigoje, kaip įtvirtinta Seimo statute, Seimas gali priimti rezoliuciją.

Parengta pagal LR Seimo 2015 m. balandžio 7 d. pranešimą

Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvas Šiaulių universiteto bibliotekoje

■ Atkelta iš 11 p.

universiteto menotyrininkas prof. Vytenis Rimkus padovanojo 1934 m. išleistą J. V. Girvainio redaguotą knygą „Aušrininkas Jonas Šliūpas“ su paties J. Šliūpo rašyta dedikacija Jaroslavui Rimkui (profesoriaus tėvui) ir dvi originalias tėvo išsaugotas Šiaulių gimnazijos 1923–1924 m. laidų abiturientų nuotraukas, kuriose įamžintas ir tuo metu gimnazijoje mokytojavęs Jonas Šliūpas.

Po oficialaus archyvo atidarymo darbai buvo tęsiami: sisteminama gauta medžiaga, formuojamos archyvo kolekcijos, aprašomi autografa, dedikacijos, ekslibrisai, knygos pradėtos vesti į elektroninį katalogą.

Antroji ir trečioji archyvo siuntos

2010 m. liepos mėn. gauta antroji pusantros tonos knygų, dokumentų ir eksponatų siunta. Šį kartą archyvas papildytas 1 566 knygų ir periodinių leidinių egzemplioriais. Savo sukauptas knygas atidavė ir Vanda Šliūpienė. Tai daugiausia grožinės literatūros knygos lietuvių ir anglų kalbomis, kulinariinių knygų ir žurnalų kolekcija. Kita siuntos dalis buvo dokumentai, straipsniai, laiškai, jų kopijos, dr. J. Šliūpo pomirtinė kaukė, paveikslai, suvenyrai, stendai, skirti dr. Jono Šliūpui paminėti ir Auksučių ūkiui (Šiaulių r.) pristatyti.

2012 m. lapkričio 22 d. biblioteka sulaukė trečiosios siuntos, kurioje buvo 150 dėžių su knygomis, žurnalais, dokumentais ir suvenyrais. Apie 500 leidinių dovanojo Vanda Šliūpienė. Tai daugiausia knygos anglų kalba ir nuo 1926 m. jos kaupta žurnalų „National geographic“ kolekcija.

Šliūpų šeima Palangoje. Iš kairės: dr. Jonas Šliūpas, sūnus Vyktukas, Grasiilda Šliūpienė

Archyvo tvarkymo darbai

Archyvo fondą Vytautas Šliūpas papildė ir kiekvieną kartą apsilankydamas Lietuvoje, kai ką atsiunčia paštu. 2010 m. jis atvežė dr. Jono Šliūpo lazda, lupą, du auksinius parkerius, Keistučio Šliūpo kišeninį laikrodį, Grasiildos Šliūpienės laikroduką, knygų. 2012 m. archyvas buvo papildytas originaliomis 1885–1944 m. dr. J. Šliūpo nuotraukomis, unikalia Vytauto Šliūpo surinkta atvirukų kolekcija (joje – 100 Antano Rūkštelės Se-

kmadienis Lietuvoje atvirukų, kuriuos V. Šliūpas siuntė savo šeimos nariams iš 91 pasaulio šalies). 2013 m. gautas albumas su 250 dr. J. Šliūpo nuotraukų, taip pat vertingi ir labai įspūdingi dr. Aldonos Šliūpaitės dokumentai (gydytojos diplomas, leidimas verstis medicinine veikla, įvairūs sertifikatai).

Knygų fondas

Pagrindinę archyvo dalį sudaro knygos. Čia galima rasti lietuvių, anglų, vokiečių, lenkų, rusų kalbomis išleistų įvairių mokslo sričių ir grožinės literatūros knygų.

Pirmiausia tai paties Jono Šliūpo rašytos, verstos, redaguotos mokslinio ir filosofinio turinio knygos bei 34 knygos, kurias 1944 m. spalio 2 d., kartu su J. Šliūpo šeima bėgdamas nuo sovietinės okupacijos, iš dr. J. Šliūpo asmeninės bibliotekos Palangoje paėmė advokatas, vėliau Australijos lietuvių bendruomenės veikėjas Aleksandras Mauragis ir išsivežė į Austriją, vėliau – į Australiją.

Dar viena didelė archyvo dalis – Vytauto Šliūpo sukauptos knygos, kuriose rašoma apie Joną Šliūpą arba jis minimas, ir leidiniai, dedikuoti Vytautui ir Vandai Šliūpams ar kitiems jų šeimos nariams. Knygas jiems dovanojo ir jose pasirašė J. Šliūpo vaikaitė Hypatia Yčaitė-Petkus, rašytojai Albinas Marius Katiliškis, Alė Rūta, Ignas Pikturna, poetai Leonardas Andriekus, Bernardas Brazdžionis, teisininkas Aleksandras Mau-

Archyvo atidarymas Šiaulių universiteto bibliotekoje

ragis, istorikas Jonas Aničas, literatūros tyrinėtojai Julius Būtėnas, Aleksandras Merkelis, knygotyrininkas, bibliofilas Domas Kaunas, šiaurietis mokytojas Jonas Krivickas ir daugelis kitų.

Svarbūs aušrininko dr. Jono Šliūpo archyve yra pasaulio (daugiausia Amerikos) lietuvių aukoti leidiniai. Šios knygos pasižymi temų, kalbų, autorių, leidimo vietų, įvairių įrašų ir knygų ženklų gausa.

Tęsinys kitame numeryje

Vieškelis prie Nevėžio. Leono Milčiaus nuotr.

Gamtos tyrimų centras skelbia konkursus vyriausiųjų mokslo darbuotojų (Kvartero tyrimų ir Vandens ekotoksikologijos laboratorijose), mokslo darbuotojų (Kvartero tyrimų ir Fitovirusų laboratorijose,

Informacijos ir leidybos skyriuje) pareigoms eiti.

Dokumentai pateikiami iki 2015-08-12.

Daugiau informacijos: www.gamtostyrimai.lt

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

užsiprenumeruokite „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose arba internetu 2015-iesiems metams ir paraginkite tai padaryti bičiulius!!! Lietuvos mokslo aktualijos, įdomūs ir vertingi interviu pasieks Jus greičiau ir operatyviau nei lauktumėte pasirodant internete.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. - 2,7 euro, 3 mėn. - 8 eurai, 6 mėn. - 15,5 euro, metams - 30 eurų

Mums Jūsų parama reikalinga kaip niekad!

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Pažinimo erdvė: mokslas visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. skyrė 15 tūkst. eurų.
„Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas. Nariai: Valentinas Baltrūnas, Vyginas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Vilma Petrikaitė, Jelena Tamulienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com (pagrindinis); mokslolietuva@takas.lt (papildomas)
Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.